

TAULA

INTRODUCCIÓ	9
Justificació.....	9
<i>El projecte</i>	9
<i>El fons</i>	10
<i>V-A. Raons per a un títol</i>	12
La relació.....	15
<i>Viladot sobre Vallverdú</i>	18
<i>Vallverdú sobre Viladot</i>	21
L'epistolari.....	23
<i>Característiques externes</i>	23
<i>Valor</i>	23
<i>Temàtica</i>	26
<i>Llengua</i>	28
<i>Formes de l'humor</i>	30
Els apèndixs	32
<i>Les cartes a l'Eloi</i>	33
<i>Els poemes dedicats</i>	34
Criteris d'edició.....	34
<i>El text</i>	34
<i>Les notes</i>	36
Agraïments.....	38
SIGLES I ABREVIACIONS.....	41

EPISTOLARI V-A	43
[1] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 10-7-1957	45
[2] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 5-2-1958	48
[3] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 7-2-1958	50
[4] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 10-3-1958	52
[5] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – [s/d]	56
[6] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 9-8-1958	59
[7] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 27-8-1959	61
[8] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 23-8-1960	63
[9] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 16-11-1960	65
[10] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 22-11-1960 ...	67
[11] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 26-1-1961	70
[12] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 18-10-1962 ...	76
[13] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 15-3-1965	82
[14] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 27-11-1965 ...	85
[15] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 17-1-1966	88
[16] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 6-9-1966	89
[17] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 19-12-1966 ...	92
[18] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 1-3-1967	85
[19] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 7-7-1967	97
[20] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 13-7-1967	101
[21] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 19-8-1967	104
[22] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 19-8-1967	106
[23] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 13-10-1967 ...	108
[24] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 25-10-1967 ...	110
[25] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 15-12-1967 ...	116
[26] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 8-5-1968	118
[27] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 12-11-1968 ...	121
[28] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 2-1-1969	125
[29] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 3-11-1969	129
[30] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 8-11-1969	134
[31] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 24-11-1969 ...	138
[32] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – [s/d]	141
[33] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 4-1-1970	143
[34] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 14-1-1970	145
[35] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 6-4-1970	147
[36] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 15-4-1970	149
[37] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 9-5-1970	152

- [38] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 20-1-1971155
- [39] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 23-3-1971158
- [40] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 16-9-1972160
- [41] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 19-9-1972163
- [42] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 10-11-1972...166
- [43] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 24-1-1973171
- [44] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 28-1-1973173
- [45] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 8-3-1973175
- [46] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 27-5-1973179
- [47] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 3-6-1973180
- [48] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 17-11-1973 ...183
- [49] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 24-11-1973 ...185
- [50] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 10-7-1974187
- [51] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 16-7-1974189
- [52] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – [s/d]191
- [53] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 22-11-1974 ...194
- [54] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 25-11-1974 ...198
- [55] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 29-12-1974...201
- [56] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 19-2-1976204
- [57] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 10-3-1976209
- [58] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 13-3-1976211
- [59] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 6-5-1976214
- [60] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 9-6-1976218
- [61] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 26-7-1976220
- [62] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 17-10-1976 ...222
- [63] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 2-11-1983224
- [64] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 16-9-1985226
- [65] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 14-1-1986230
- [66] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 15-1-1986232
- [67] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 24-1-1986234
- [68] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 30-11-1986 ...236
- [69] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 15-10-1987 ...238
- [70] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 28-7-1987240
- [71] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 24-9-1989242
- [72] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 27-5-1990244
- [73] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 21-9-1990246
- [74] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – 5-2-1991247
- [75] De Josep Vallverdú a Guillem Viladot – 23-2-1991250

[76] De Guillem Viladot a Josep Vallverdú – [s/d]252

APÈNDIX I. QUATRE MISSIVES DE GUILLEM VILADOT A ELOI

VALLVERDÚ253

[A] De Guillem Viladot a Eloi Vallverdú – 10-3-1971255

[B] De Guillem Viladot a Eloi Vallverdú – 14-12-1971257

[C] De Guillem Viladot a Eloi Vallverdú – 15-8-1974262

[D] De Guillem Viladot a Eloi Vallverdú – [s/d]264

APÈNDIX II. DOS POEMES DEDICATS267

Sonet de Guillem Viladot a Josep Vallverdú269

Epigrafia Eòlica a un abstracte (Per A Guillem Viladot).....270

INTRODUCCIÓ

JUSTIFICACIÓ

El projecte. El 26 d'octubre de 2010 vaig rebre un correu de Josep Miquel Garcia, aleshores director de la Fundació Guillem Viladot, en què em comunicava que des de la Fundació volien transcriure la correspondència de l'agramuntí: «Ens estan sortint coses molt interessants», hi deia, «i un gruix més que interessant de cartes de l'Agelet i Garriga, Joan Sales, Joan Perucho, Pedrolo, Vallverdú, Triadú, etc...» La seva idea era de vincular aquest projecte amb la Càtedra Màrius Torres (CMT), per tal que n'assumís la responsabilitat científica i que promogués l'organització d'«unes jornades amb especialistes en cada escriptor per veure si d'aquesta correspondència es deriven conclusions... encara que sigui per trencar la idea de l'aïllament del Guillem». Exactament un any després, el 25 d'octubre de 2011, la CMT organitzava una jornada en què van participar especialistes en l'obra d'alguns corresponents de Viladot amb xerrades sobre les cartes trameses entre aquells escriptors i el d'Agramunt. Així, després d'una presentació general de l'epistolari conservat a la Fundació a càrrec del mateix Josep Miquel Garcia, van intervenir Enric Falguera, que va analitzar les cartes amb Agelet i Garriga; Miquel Viladegut, amb Vallverdú; Marta Pasqual, amb Sales; Jordi Cerdà Subirachs, amb corresponents relacionats amb el món de les arts plàstiques com Corredor Matheos, Cristòfol, Ràfols Casamada, Sirera, Tàpies, Trepai i Viladecans, i Xavier Garcia, amb Manuel de Pedrolo. La idea era d'editar tot l'epistolari i amb aquest objecte Maite Puig va transcriure un bon feix de cartes i va endreçar les transcripcions que Garcia havia fet de les de Vallverdú a Viladot. El projecte, tanmateix, es va quedar estroncat per motius diversos, que ara no venen al cas.

A finals de 2018 vam contactar amb Pau Minguet, actual director de la Fundació Viladot, per intentar de fixar les línies amb què la CMT podia col·laborar amb la Fundació, sobretot —però no només— de cara a l'aleshores encara no declarat «Any Viladot» 2022. Entre altres accions, vam comentar la possibilitat de recuperar el projecte d'edició de l'epistolari de l'escriptor d'Agramunt, però de seguida vam adonar-nos que era impossible rescatar l'empresa en la seva idea germinal d'edició de totes les cartes, per la quantitat de corresponsals amb qui Viladot havia departit epistolament i perquè encara calia contactar amb una part d'aquells per resquitar les missives de l'agramuntí. Si més no, calia abandonar la idea de tenir-lo enllestit per a la seva publicació el 2022.

Això ens va portar a pensar en la possibilitat d'oferir-ne sols una mostra, de manera que vam estudiar diverses opcions: des de la d'una tria significativa d'algunes cartes de tots els corresponsals fins a una selecció de les intercanviades amb els artistes plàstics o amb escriptors ponentins; però finalment se'ns va ocórrer de començar amb un escriptor «de pes» i que hagués mantingut una relació epistolar continuada amb Viladot. I el primer que se'ns va ocórrer va ser Josep Vallverdú, pensant, també, en la facilitat de consultar el seu llegat a la Universitat de Lleida.

El fons. Com he dit, aleshores ja disposava, entre més cartes d'altres corresponsals, de 33 epístoles de Vallverdú a Viladot transcrits per Josep Miquel Garcia, i endreçades i revisades per Maite Puig. La veritat és que vaig quedar força desconcertat quan Montse Larios, directora de la Unitat de Biblioteca i Documentació de la UdL, em va comunicar que al fons personal de Vallverdú dipositat a la UdL sols hi havia la còpia al paper carbó de dues cartes de Vallverdú a Viladot, un sonet d'aquest dedicat a aquell i un parell de documents més de poca rellevància, cosa que vaig comunicar a Vallverdú, amb la sol·licitud si podia comprovar que no en conservés cap en l'arxiu personal de casa seva. Aquesta cerca no va donar cap resultat i, comentant el fiasco amb Minguet, director de la Fundació, i amb Teresa Ibars, arxivera de la Diputació que treballa en la classificació dels materials que s'hi conserven, es van oferir a fer un escorcoll a les carpetes de correspondència de la Fundació i la sorpresa va ser que hi van aparèixer 27 cartes de Viladot a Vallverdú que, pel que sembla, aquest hauria donat a Montserrat Felip, vídua de Viladot i presidenta de la Fundació fins a la seva mort el 2016, probablement després del traspàs de Guillem, el 1999. Però, a més, hi van trobar 13

cartes de Vallverdú a Viladot que no havien estat transcrits per Josep Miquel Garcia (cartes 1, 3, 34, 47, 58, 62, 64, 65, 67, 70, 71, 73 i 75 d'aquesta edició). El nou arplec va servir per consignar que, de quatre de les transcripcions de Garcia no hi havia l'original (4, 12, 16 i 27), com tampoc no hi eren els de les dues cartes conservades en sengles còpies al paper carbó al LJV de la UdL (cartes 69 i 72). Fet i fet, doncs, i si hi afegia —com he decidit de fer en aquesta edició— la «Carta oberta i bonhomiosa...» a Josep Vallverdú que Viladot va publicar al *Diario de Lérida* el 22-1-1971 (38), podia comptar amb 76 cartes conservades: 48 de Vallverdú a Viladot i 28 de Viladot a Vallverdú.

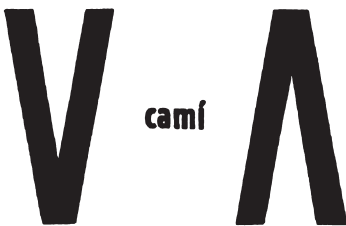
Acabo d'escriure «conservades» i no pas «escrites» a posta, perquè és segur que n'hi va haver d'altres que s'han perdut o, en tot cas, que no s'han trobat. Ho evidencia, d'una banda, la lectura d'aquestes cartes, en algunes de les quals hi ha al·lusions a missives que no tenim, però també el fet que hi ha dos períodes, un de dos anys i mig (d'octubre de 1962 a març de 1965) i un altre de sis (d'octubre de 1976 a novembre de 1983), dels quals no ha quedat cap rastre de comunicació escrita entre els dos amics, i costa de creure que se n'interrompés l'intercanvi.

De l'altra banda, reblen el clau d'aquesta desconfiança les declaracions dels dos corresponents sobre el seu intercanvi escrit; del d'Agramunt al de Lleida quan li escriu que «tu tens moltes cartes meves on t'he dit coses d'aquesta mena sempre presidides per la meua fe, absoluta, en tu com un home capdavanter de les nostres terres» (carta 38): si ens atenim a les cartes conservades, quan escriu això (20-1-1971), Vallverdú hauria rebut tretze cartes de Viladot, i hom diria que tretze cartes, en una relació epistolar que havia començat catorze anys abans (el 10-7-1957, si no abans), no són «moltes» cartes, símptoma que n'hi hauria d'haver més. O quan, el 1990, Viladot escriu que «el tracte amb Josep Vallverdú ha estat intens, tant personalment com al llarg d'una abundosa correspondència» («Un lúcid diàleg», *Avui / Cultura*, 5-5-1990, p. iv): no sé fins a quin punt setanta-una cartes —les que aleshores s'havien intercanviat— en 33 anys (1957-1990) constitueixen una «abundosa correspondència».

Però també les manifestacions de Vallverdú ratifiquen que n'hi va haver més, de cartes. En un correu-e de 25-2-2021 m'escriu: «Llegides totes les cartes [...] i totes no vol dir totes, perquè n'hi deu haver més». I afegia: «El Viladot fou el meu més constant corresponent». «Constant» és sinònim —ho diu Albert Jané al seu impagable diccionari— de «re-

gular», «assidu», «invariable», «fidel», «persistent», «permanent», etc., adjectius que contradiuen intermitències com les dels dos períodes de silenci suara apuntats. Com a punt de referència, i de contrast, cal tenir present que, amb Jordi Rubió i Balaguer, Vallverdú va mantenir una dilatada correspondència durant trenta anys (entre 1948 i 1980), de la qual s'han conservat cent vint-i-una cartes, quarant-nou de l'erudit a l'escriptor i setanta-dues en direcció contrària.¹

Signi com sigui, mentre no n'apareguin d'altres, si és que realment no han desaparegut, aquestes setant-sis són les que formen el corpus epistolar Vallverdú-Viladot. A les quals m'ha semblat oportú d'afegir les quatre —conservades— que Viladot va escriure per a l'Eloi, el fill de Josep Vallverdú. El poeta J. V. Foix va deixar escrit en un conegut article al número de març de 1925 de la Revista de Poesia que «qui fa un sonet i no sap d'escriure una carta-postal és que, si ens hi fixem bé, el sonet és més dolent encara que les quatre ratlles mal redactades». Doncs bé, el lector d'aquest epistolari podrà comprovar que si les cartes entre els dos escriptors salven amb escriu aquest escrúpol foixià, les de Viladot a l'Eloi Vallverdú són literatura en estat pur.

V-À. Raons per a un títol. El lector de Viladot ja s'haurà adonat que les inicials «V-À» formen part d'un dels poemes visuals del seu Poema de l'home, que reproduceix al costat d'aquestes línies. Deixant de banda que Viladot va sotmetre l'obra a lleugeres modifi-

cacions (alteracions de la tipografia, oscil·lació de majúscules i minúscules, presentació en format pòster amb diferents colors de paper o plegada, en format llibret, i fins i tot substitució d'alguna paraula), la versió que estimo com a princeps, que és la publicada a Agramunt sota el segell de Lo Pardal el 1972, conté vint-i-sis «poemes» que segueixen aquest mateix patró, és a dir que cadascun està format per una lletra de

1. Les cartes de Rubió a Vallverdú són a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans; de Vallverdú a Rubió n'hi ha setanta-dues al Fons Josep Vallverdú i Aixalà - Jordi Rubió i Balaguer de la Biblioteca de Catalunya, quinze a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans que deuen ser còpies de les enviades, com ho són les que hi ha al Lligat Vallverdú de la Universitat de Lleida.

l'alfabet i la mateixa lletra invertida, amb un mot mitger que les enllaça. El primer mot, que uneix les dues «A», és «pensa» 'pensament' i a partir d'aquí es van succeint, des de la B fins a la T, les diferents parts del cos, com manen les pautes clàssiques de la prosopografia: començant per les superiors («B front **B**», «C ulls **C**», «D nas **D**», ...) i acabant per les inferiors (... , «R cames **R**», «S genolls **S**», «T peus **T**»). Aquest darrer, «peus», lliga amb el següent («U passa **U**»), que dona pas (el lector sabrà excusar-me el políptot) als tres posteriors («V camí **V**», «X horitzó **X**», «Y home **Y**»), que desguassen en el darrer poema («Z llibertat **Z**»), el qual, al seu temps, tanca el cercle que obria el primer («A pensa **V**»): «pensa» ↔ «llibertat». Tot plegat forma un «discurs», per dir-ho així, que diria que no necessita gaire explicació: «pensa» → parts del cos de l'home → «passa» → «camí» → «horitzó» → «home» → «llibertat». En tot cas, que cadascú l'interpreti pel «camí» per on el porti el fort poder de suggestió –i seducció– de l'obra.

A banda del que em suggeria l'obra presa en el seu conjunt, personalment em va semblar que el poema «V camí **V**» podria sintetitzar simbòlicament el que representa aquest epistolari. D'entrada, les dues «V», que identifiquen les inicials dels dos protagonistes: la primera, en la seva posició normal, ortodoxa, representa la mesura, la flegma, la ironia de Vallverdú; la segona, invertida, heterodoxa, l'experimentació, la rauxa, la mordacitat de Viladot. A més, el «camí» bidireccional de la «V» a la «**V**» —de Vallverdú a Viladot i viceversa, doncs— que recorren les cartes, representa l'itinerari de dues vides compartides en una amistat inconsútil, incondicional i incondicionada, com la llera d'un riu que bressa un corrent («entre nosaltres hi ha una corrent de crema», escriu Viladot a Vallverdú ja a la carta 13): com si del corrent V-**V** es tractés. Amb l'antuència de l'amic Jaume Pont, mio fratello napoletano (o, per dir-ho en la llengua del nostre estimat Murolo, fràteme napulitano), autor d'El corrent G.V., primer estudi rigorós de conjunt de l'obra de Viladot i referència obligada de qualsevol escrit sobre l'agramuntí. Vet ací, doncs, que aquest volum esdevé també un homenatge a l'amistat.

Interès de les cartes. Amb les matisacions de rigor que calgui, es pot afirmar que Josep Vallverdú i Guillem Viladot són dos escriptors prolífics, polígrafs i polimorfs, en els sentits que han estat literàriament molt fèrtils, que han tocat temes molt diversos i que els han desenvolupat de moltes i molt variades formes. Aquest volum fa pública la

seva faceta d'escriptors de cartes que caldrà afegir al gruix de gèneres i formes que van conrear, en el benentès que es tracta d'un vessant de la seva producció que no era del tot desconeguda, si més no privadament, entre l'extensa xarxa d'amistats, comunes i no, que van arribar a teixir els dos corresponals; però sí que ho era per al gran públic que ha seguit fidelment la seva obra i que ara trobarà per primer cop una col·lecció de cartes de Vallverdú o de Viladot amb les missives d'anada i les de tornada. El precedent potser més proper és el magne recull de l'epistolari Pedrolo, en dos volums a cura de Xavier Garcia, que en recollia cinc-centes quaranta-dues d'enviades pel de L'Aranyó, entre les quals editava trenta-nou a Viladot i quatre a Vallverdú.

En el seu dietari personal, Joaquim Molas es pregunta, sobre el gènere epistolar, «fins on és història i fins on és intimitat», tot qüestionant, en el fons, la licitud de fer públics uns escrits en què «la gent res deixa anar» (El mirall de la vida. Dietari 1956-2015, Barcelona, Edicions 62, 2021, p. 336). Doncs més enllà de la motivació «più pettegola e voyeuristica» que ja ha assenyalat Giulia Raboni («Filologismo e bulimia. Note sulle edizioni dei carteggi contemporanei», dins Editori e filologi. Per una filologia editoriale, a cura de Paola Italia e Giorgio Pinotti, Roma, Bulzoni, 2014, p. 91), l'interès de l'epistolari V–A rau essencialment en els seus corresponals, i s'incardina en els seus vessants històric, literari i personal. En primer lloc, l'interès històric d'aquestes cartes està en el fet que són la prova fefaent del paper d'aquest dos homes en la lluita per la recuperació de la cultura genuïna del país, que ja ha estat a bastament comentat: com ha dit Vidal Vidal («Mestre Vallverdú, mestre Viladot», Segre, 2-6-1998; disponible a <vallverdu.org>) Viladot i Vallverdú han estat els dos «francitiradors singulars» de Ponent «que van resistir durant la llarga nit», de la dictadura franquista. I no només van «resistir» sinó que van maldar per la progressiva restauració de la catalanitat de Ponent, en els aspectes més «tangibles» de la cultura catalana i també, i sobretot —cosa de molt més mèrit—, de la consciència de catalanitat de la seva col·lectivitat. L'interès que afegeixen les cartes a aquesta història és que les escriuen els individus que l'estan vivint com a testimonis, que l'estan fent com a protagonistes i que, a partir d'un determinat moment, saben que l'estan fent. «No hi ha carta secreta, i potser per això s'escriuen», diu en un moment donat de la història la protagonista de Joana, de Viladot.

Segonament, el vessant literari: l'epistolari i la seva contextualització permeten resseguir, ni que sigui parcialment, la trajectòria estètica dels corresponents, les motivacions que els empenyen a publicar i la història de la publicació d'algunes de les seves obres, com també de la seva gènesi. Alhora, les cartes són una altra mostra diferent de la seva prosa i constitueixen, al meu parer, una altra testimoniança del lloc que ocupen dins el cànon literari català.

Finalment, i òbviament, el vessant personal: a diferència de les memòries i dels dietaris, en què l'autor explica un passat més llunyà o més proper des del present, en aquesta correspondència els autors expliquen el present des del present; si en aquells gèneres la persona s'investeix d'escriptor per construir una història, la narració de la qual estarà condicionada pel temps escolat entre els fets explicats i el moment d'explicar-los (diguem-ho així: la persona esdevé personatge), en aquestes cartes el refugi de la privacitat facilita l'aparició de la persona, sense màscares ni mistificacions, en les seves formes més autèntiques. Cadascuna, és clar, amb la seva pròpia personalitat, diametralment oposades en molts aspectes, coincidents en molts d'altres: «Pep Vallverdú és l'escolasticitat diadèmica. Jo més aviat sóc estripador d'esfínters: cercles atrapadors.» («Josep Vallverdú. El Manxol de Puiggròs», Avui, 10-2-1980, p. 24). I el seu propi modus operandi: «Ja saps que no sóc home d'escriure per encàrrec, sinó de fer allò que em passi per la voluntat» (carta 37 de Viladot a Vallverdú); Vallverdú «gairebé sempre escriu per encàrrec concret» («Lleيداتans des de la comarca. L'escriptor Josep Vallverdú», Tele/Estel 181, 10-4-1970, p. 38).

LA RELACIÓ

«El tracte amb Josep Vallverdú ha estat intens, tant personalment com al llarg d'una abundosa correspondència, circumstància que em sembla que m'ha proporcionat un coneixement d'ell ben ampli.» Això escrivia Viladot («Un lúcid diàleg», Avui / Cultura, 5-5-1990, p. iv) amb unes paraules que segurament signaria també Vallverdú sobre el seu amic. Al llarg d'aquesta correspondència, Viladot simbolitza la unió que representa aquesta amistat amb la «crema» que feia la muller de Vallverdú, ja a la carta 13, de 15-3-1965 («La crema té la virtut d'unir gent i persones. De crear la circumstància. En fi: jo crec que entre nosaltres hi ha una corrent de crema; al capdavall, com diu el poeta, som la crema. “¡Por algo será!”») i la converteix en un dels leïtmotius que

cohesionen l'epistolari (apareix també a 26, 38, 39, 67 i A). A més, recorrerà al símbol en diversos escrits públics fins elevar-lo a la categoria de «mite»:

Mentrestant, la Isabel, l'esposa de l'escriptor, servia una cosa que ha esdevingut mítica al llarg de la nostra amistat: la crema, en aquesta ocasió, crema de Sant Josep. La crema va ser entronitzada, sembla, a Sant Martí de Maldà, com una dovella de color, consistència i tonicitat perfectes al costat de la tupina (llom i llonganissa confitats) visceralment recolzades damunt unes llesques de pa amb tomàquet reverencials. («Un lúcid diàleg», *Avui / Cultura*, 5-5-1990, p. iv; v. carta 13 n. 2).

I «Una crema» és el títol del primer epígraf de l'article «L'escriptor Josep Vallverdú», de la secció «Lleidatans des de la comarca» de *Tele/Estel*, que acaba amb aquests mots:

A Ca l'Eloi, d'una manera o d'una altra, hi férem cap una colla d'estius. La literatura, el cinema o qualsevol altre tema presidia els nostres encontres que es desenvolupaven al voltant d'una taula on s'honorava degudament na Isabel Vallverdú, esposa de l'escriptor i hàbil mestressa de casa, que ens obsequiava amb l'amanida pagesa, amb el confitat de la tupina i amb l'exquisida crema, com si per na Isabel tot l'any fos un ensucrat Sant Josep». (*Tele/Estel* 181, 10-4-1970, p. 38).

I al costat de la crema, la tupina, aquella mena «de manipulació tossuda, de fonyada acuradíssima, de contacte entranyable, de magreig gairebé totèmic, d'exploració impúdica i, en definitiva, de gimnàstica eròtica», que «Josep Vallverdú obria [...] com una mena d'iconòstasi gastronòmic» («Josep Vallverdú. No ha ambicionat...», p. 17), que simbolitza l'arrelament a una tradició i la fidelitat en l'afecció dels amics reunits al voltant d'una taula.

Tot això s'esdevenia en una època en què «a la vora del Segre la producció literària en català era molt escassa; vivents al territori pràcticament començaven la respectiva carrera només dos escriptors, Viladot i Vallverdú, els quals hi obtenien un eco nul o molt escàs, atès que els mitjans lleidatans obeïen les consignes de no fer atenció a la cultura vehiculada en català, o de seguir la tàctica de la censura, ofegadora» (Vallverdú, *De Morera i Galícia...*, p. 31). Viladot i Vallverdú es devien conèixer, en aquest context, poc temps després del retorn d'aquest a les terres de Lleida, després d'un periple de nou anys a Barcelona pels estudis i les primeres feines (1940-1949), i de set més a Sant Feliu de Guíxols, primer com a responsable d'una acadèmia i després

com a administratiu d'una empresa surera (1949-1956). El matrimoni Vallverdú-Arquer va estar-se uns mesos a Sant Martí de Maldà fins que es va instal·lar a Balaguer, on va fixar la residència mentre Vallverdú va exercir de professor a l'institut els cursos (1956-1958) (v. carta 1 n. 2). En la primera carta conservada, del 10 de juliol de 1957, el tracte ja és prou cordial i familiar, amb la qual cosa ja havien d'haver estat presentats i fet els primers contactes abans. Atès que els dos ja comptaven amb un notable currículum de col·laboracions en revistes d'índole cultural (Vallverdú havia publicat molts articles sobretot a Àncora, de Sant Feliu, i Viladot a Ciudad, Inquietud, etc), és probable que es coneguessin al voltant de l'esfera del grup d'homes de Labor. Com se sap (v. 1 n. 4), un absolutament innocu comentari de Viladot sobre dues obres del poeta Rafael Alberti en el número 117 de Labor (11-2-1956, p. 12) li va costar la interdicció de publicar res durant un any i, aleshores, tal com ha explicat ell mateix, «vaig caure en desgràcia i no se'm va permetre d'escriure. Si no recordo malament, va ser aleshores que Josep Vallverdú entrà a Labor per fer la feina de crítica i comentaris literaris». Vallverdú s'hi va estrenar quatre mesos després amb una ressenya sobre El Jarama de Sánchez Ferlosio al número 134 (9 juny 1956, p. 10). «L'acció de la censura», continua Viladot, «va tenir, sense cap mena de dubtes, un efecte molt gratificant per a mi: l'inici d'una amistat amb Josep Vallverdú, una amistat fonda i persistent» («Un lúcid diàleg (Josep Vallverdú, un tarannà humaníssim i una literatura que ha esdevingut universal)», Avui / Cultura, 5-5-1990, p. iv).

Certament, la profunditat i la continuïtat són dos dels trets d'aquesta amistat que evidencia la correspondència aquí reunida, com també els pilars sobre els quals es basa: l'admiració per la personalitat de l'altre, el respecte per les opcions literàries de l'amic i la sinceritat mútua. Quant al primer, sols cal donar un cop d'ull a l'entusiasme amb què reacciona cadascun davant els èxits de l'altre: des de la sola publicació d'un nou llibre, que sovint pren cos en forma de ressenya laudatòria a la premsa, fins als diversos reconeixements que van rebent mentre dura el cartei. Pel que fa al segon, per poc que el lector hagi llegit de Vallverdú i Viladot bé s'haurà adonat de la distància estètica de les seves concepcions literàries; i no em refereixo sols a la que separa la literatura infantil i juvenil del primer i la poesia experimental del segon, sinó també la que es pot establir entre les seves novel·les «per a adults» o, tout court, la seva prosa. Finalment, el pilar de la sinceritat treu cap en aquestes cartes

quan apareix el desacord i el debat, que es produeix sempre en termes civilitzats i afectuosos.

Viladot sobre Vallverdú. En aquest sentit, l'epistolari ve a donar la visió íntima del que ha fet públic cada corresponçal sobre l'altre.² A «Literatura des de Ponent» Viladot redactava una brevíssima biografia de Vallverdú que podria ben bé constituir un article enciclopèdic curt, en el qual destacava dos trets importants de la seva activitat: el gust per la lectura a partir de la biblioteca de l'avi i del pare («així és com troba el gust per l'escriptura», p. 142) i la seva prolífica producció («en vint-i-cinc anys veu al carrer prop de mig centenar d'obres», *ibíd.*), que l'han convertit en «l'autor més important de la novel·la per a adolescents i per a pre-adolescents» i en l'«“intèrpret” de les terres ponentines» (*ibíd.*). A més, a l'obra impresa, «s'hi ha d'acompanyar l'obra verbal, és a dir, aquells textos que procedeixen de conferències, pregons, xerrades, col·loquis, presentacions, etc.» («Un lúcíd diàleg», p. iv).

Però el primer escrit d'una certa llargada que Viladot dedica a Vallverdú és «L'escriptor Josep Vallverdú» de 1970, que conté ja la major part dels caires de la seva personalitat que l'agramuntí anirà destacant en altres escrits. En aquest, després d'evocar un parell de xeflis literaris amb altres amics i intel·lectuals implicats en la recuperació cultural del moment (Pedrolo, Vallverdú, Porta, Lladó i Portugués), hi feia aquest penetrant retrat de la seva fesomia i del seu caràcter:

Qui ha sabut explicar millor el físic d'en Josep Vallverdú, ha estat en Ton Sirera amb la seva màquina fotogràfica. N'ha explicat el seu ull inquisitiu, incapaç de deixar-se perdre res que tingui llum; la seva testa, mig romana i mig saxona, que de cara resulta bona cosa imperial i que de perfil tira més aviat a pagesa; la seva barba extemporània, bona cosa desgavellada i rabínica que féu entrar en contradicció a en Jordi Pujol; el seu visatge serè, tranquil, espill que re-

2. Sense cap voluntat d'exhaustivitat, i deixant de banda les ressenyes que apareixeran en les notes a les cartes, puc esmentar els escrits següents de Viladot sobre Vallverdú: «Lleidatans des de la comarca. L'escriptor Josep Vallverdú», *Tele/Estel 181, 10-4-1970, p. 38-39*; «Josep Vallverdú ens explica el país», *Diario de Lérida, 25-08-1972, p. 2*; «L'oli d'oliva millor del món», *El Correo Catalán, 17-3-1977, dins La finestra..., p. 42-45*; «Literatura des de Ponent», *El Correo Catalán, 13-5-1978, dins La finestra..., p. 140-143*; «El Manxol de Puiggròs», *Avui, 10-2-1980, p. 24*; «Josep Vallverdú», *La Mañana, 4-8-1988, dins Cartes per[ver]ses, Lleida / Agramunt, La Mañana / Fundació Guillem Viladot, 2004, p. 27*; «Josep Vallverdú. No ha ambicionat mai res i ha triomfat amb l'obra ben feta», *Avui / Cultura, 24-9-1989, p. 17*; «Un lúcíd diàleg», *Avui / Cultura, 5-5-1990, p. IV* i «Josep Vallverdú, lector dels homes», *Urc 8 (hivern 1993), p. 10-11.*

flecteix uns interiors en pau amb totes les lleis provinents dels homes i de la natura, però que en el front agafa una encarnació més aviat escèptica; el seu gest docent, la seva passa de jornalier acostumat a travessar bancals, sèquies, conreus, ermits, capaç d'accelerar-se darrera un conill o de qualsevol perdiu; el seu somris lleugerament irònic i també tenyit d'una bonhomia, i sempre resignat a fer acte de presència davant tot allò que la vida ens proposa sense haver-ho demanat; el posat d'home que tant li interessa un mot anglès del segle XVI com la dent d'una vaca, d'home sempre disposat a acceptar tot el que se li dóna com a no esperar res del que se li nega.

I, tot seguit, aprofitava la descripció de la seva parla per treure a col·lació un dels aspectes que no es cansarà de repetir en altres textos que li dedicarà, com també en les cartes: la servitud envers el país i la llengua. Així, Viladot afirma que del contacte amb altres fonètiques a més de la lleidatana, la seva parla n'ha sortit enriquida, perquè ha aconseguit «un català culte [...] en part per la gratuïtat de les circumstàncies, però sobretot per consciència d'eficàcia i de servei envers la comunitat envoltant. Per en Josep Vallverdú escriure és un acte de servei, però també ho és parlar bé». La mateixa idea apareixerà, per exemple, una desena d'anys més tard, a «El Manxol...»:

En tornar cap a casa, vam trobar la boira urgellenca que abrigallava aquesta terra tan sumida, com protegint-la de tot allò que pogués malmetre la seva identitat. En certa manera, una boira que simbolitzava tota la feina que l'escriptor Josep Vallverdú dedica a aquesta terra per tal de salvar-la del naufragi en el qual corre el perill de perdre's, especialment la llengua, que és el nivell més alt d'aquesta identitat (p. 24).

Una idea que, deu anys després, a «...lector dels homes», portaria encara més enllà: «L'home que es compromet amb la servitud d'una llengua i d'un país periples. Aquesta és la devoció més exemplar: presentar la llengua i el país com una essència que ho deixa de ser des del moment que és un objecte poètic: el nostre únic déu que hem bastit a imatge i semblança nostra» (p. 10). No es tracta de mitificar o endolcir la realitat: «Quan llegim Vallverdú, [...], a cops sentim l'agressió de la realitat. Ens podem queixar tant com vulguem, però aquest és el nostre país, no en tenim cap més. I sense alternativa, l'hem d'assumir com fas tu: amb la fe del pragmàtic, de l'agnòstic i del clarivent» («...lector dels homes», p. 11); perquè —acaba l'article de 1970— «per l'ull inquisitiu d'en Josep Vallverdú hi ha passat tot el país. I gràcies a ell l'entendem millor». El mateix pensament és el que hi ha rere el títol de l'article «Josep Vallverdú ens explica el país», de 1972, que Viladot

escriu amb motiu de la publicació de *Viatge entorn de Lleida*, però que li serveix per repassar sumàriament Lleida, problema i realitat, Catalunya visió i *Proses de Ponent*, i també per introduir una percepció que apareix també en aquest epistolari (v. 19 n. 14): el paper tan divers que han jugat Girona i Lleida en el concert general del Principat i, alhora, el desigual coneixement que es té d'aquestes comarques des de la resta del territori.

Reprement aquell primer escrit de 1970, hi destaca també el reconeixement per part de Viladot del mestratge de Vallverdú: «si l'aneu a buscar perquè aquí o allà hi ha una clara necessitat de cultura, ell us seguirà i no pel mestratge que hi pugui exercir —que ell no admet però nosaltres sí— sinó perquè sap que compleix amb un acte de servei», idea que es repetirà més endavant, com ara a «L'oli d'oliva...»:

En Pep Vallverdú no el trobareu mai en cap cenacle polític, en cruïlles mundanes riques en pompes competitives. Només hi fa cap quan el criden per a donar testimoni d'arguments seriosos i cabdals. [...]. En Pep Vallverdú ha estat un dels homes que més m'ha alligonat al llarg de la vida. Me n'enorgulleixo. [...] és un exemple d'equilibri, de serenor, de seny, que a mi m'alliçona» (p. 43 i 45).

«Quan sóc davant d'en Pep Vallverdú, em quedo tallat. [...] No sé, però si ho pogués elaborar amb la meua psicoanalista, potser m'adonaria que el que em passa és que em trobo davant d'un home que sempre he considerat un mestre. I a mi, que sóc de batec àcrata i de passa franc-tiradora, sempre m'ha fet respecte trobar-me de bat a bat davant d'un mestre» («El Manxol...», p. 24).

A banda d'una també breu biografia similar però diferent a la que faria a «*Literatura des de Ponent*», un altre aspecte que destaca l'article de 1970 és l'humor del lleidatà, «un humor epigramàtic una mica empeltat de l'humor del Ton Sirera» (p. 38; v. carta 41 n. 8), que m'interessa d'atestar aquí pel paper que juga aquest tret dels dos corresponsals en l'epistolari.

En resum, el que representava Vallverdú per a Viladot ho va deixar clarament escrit en la dedicatòria que li va fer el 26-4-1974 sobre l'exemplar de *Memòria de Riella* que li devia regalar: «Per a Josep Vallverdú, home de la terra, pedra, timó i arrel de panical» (LJV-UdL), amb la qual destacava la seva implicació amb el país («home de la terra»), la fortalesa de les seves conviccions («pedra»), el seu paper de guia i mestre («timó») i el seu arrelament a la terra («arrel de panical»).

Vallverdú sobre Viladot.³ Quan escriu sobre Vallverdú, Viladot se centra sobretot en la descripció elogiosa dels trets definitoris de la seva personalitat i en la transcendència sociològica i l'abast podríem dir-ne «nacional» de la seva obra, literària i «verbal», com en diu ell de l'activitat de lector pel territori, i no sol entrar, o ho fa tan sols tanqüestionablement i escadusserament, en l'anàlisi dels recursos literaris que li són propis. Vallverdú, en canvi, quan escriu sobre Viladot, a més dels deguts compliments consistents i sovintejats a la idiosincràsia de l'amic, utilitza la seva formació filològica per fixar-se en la importància literària, cultural, de la seva obra, que acompanya i justifica amb anàlisis crítiques. En donen ple testimoni el «Pròleg» a *Memòria de Riella* (1974), l'estudi inclòs a *De Morera i Galícia a Guillem Viladot* (1980) i la seva col·laboració al volum col·lectiu *G. V.: camins de creació* (2004), però també altres escrits més conjunturals, com, per posar un sol exemple, la ressenya de *Una vegada hi havia un fideu molt llarg*, publicada amb el títol «N. L. (múltiples) per a Viladot» al *Diario de Lérida* (12-3-1976, p. 2), en la qual estableix, en una anàlisi més pròpia de crític literari que d'amic que fa una recensió, quatre «nivells de lectura» (els «N. L.» del títol) de l'obra: «polivalència d'identitats», «persistència de l'equació Guerra = Absurd», «condemna "ad absurdum" de la despersonalització i anorreament que operen les pressions i les consignes enfollides» i «l'estil». Tot plegat, acompanyat d'elogis a l'escriptor i al seu text, ja des del primer paràgraf:

Quan deia que Guillem Viladot és el nostre escriptor més considerable, creador de llenguatge, absolutament obert, podia pensar-se que ho feia per seguir el joc de lloances mútues a què els del gremi es dediquen habitualment. Però

3. De Vallverdú sobre Viladot, a banda dels esments que pugui fer en alguna de les seves obres (com ara a *Indíbil...*, p. 212-213 i 217) i de les ressenyes puntuals dels seus llibres, referenciades a les notes de l'epistolari, puc mencionar, sense ànim exhaustiu: «Guillem Viladot i la seva obra recent», *Diario de Lérida*, 16-9-1972, p. 2; «Pròleg» a Guillem Viladot, *Memòria de Riella*, Barcelona, Pòrtic, 1974, p. 7-23; «Viladot, el narrador», *La Mañana*, 5-10-1978, p. 4; «Entrada» i «Guillem Viladot, triple mirall», *De Morera i Galícia...*, p. 29-36 i 94-106; «De Riella a Omicron», *Segre*, 16-12-1984, p. 18; «Viladot en el seu magma», *Urc* 3, 1990, p. 16; «Guillem», *Sió* 344, octubre 1992, p. 33; «Text llegit...», *Sió* 430, desembre 1992, p. 17; «Guillem Viladot al biaix», *Serra d'Or* 490, octubre 2000, p. 44-47; «L'ocell, sempre l'ocell», *Ressò de Ponent* 178, abril 2000, p. 4-8; «Guillem Viladot, homenage», dins D.A., *Del temps, de la memòria. 3a Jornada literària als Plans de Sió*, Plans de Sió, Ajuntament de Plans de Sió, 2002, p. 149-150; «Guillem Viladot i els seus àmbits», dins D. A., *G. V.: camins de creació*, Lleida, Ajuntament de Lleida, 2004, p. 9-25; «Viladot. El coratge», *Segre / Lectura*, 20-10-1999 i «Lo Pardal», *Segre / Lectura*, 16-10-1994, p. 7.

si llegiu la darrera obra publicada del nostre agramuntí, us adonareu de l'excel·lència creadora d'aquest home.

Alhora, Vallverdú aprofita qualsevol ocasió per destacar un aspecte que apareixerà sovint en les seves valoracions: «Una vegada hi havia un fideu molt llarg té el títol rebentador i intrigant que correspon a la necessitat que l'autor sent de rebatre tota mena de conformisme en la relació escriptor-lector». I també per posar en relleu un aspecte que nua l'obra de creació i la persona de Viladot —igual com ho feia constantment aquest d'aquell—, que és el vincle indissoluble amb la terra, el paisatge i la gent que l'envolta, que participa indefectiblement en la creació personal i literària de l'altre: «Si el Guillem Viladot no fos de poble, no hauria estat narrador» («Viladot, el narrador»); «Guillem Viladot s'imposa com un escriptor complet, i per complet entenc ara un creador arrelat en la terra i la gent que li són pròpies i també amb tot l'univers de creació artística i literària» («Guillem Viladot, triple mirall», p. 94). Val a dir que aquest és un tret que Vallverdú fa extensiu a «qualsevol de nosaltres, vull dir dels escriptors nascuts per aquests vorals ponentins, des de Morera i Agelet fins als representants de les noves generacions» («Viladot i els seus àmbits», p. 13).

Dins l'àmbit més pròpiament literari, alguns dels trets que Vallverdú destaca en els seus escrits de l'obra de Viladot són l'anàlisi i la introspecció que duu a terme dels seus personatges, fruit de la seva preocupació per la condició humana («es documentava àvidament en psicologia, psicoanàlisi, sexologia» escriu a «Guillem Viladot i els seus àmbits», p. 21), la influència de Pedroló en la concepció estructural de les novel·les i la voluntat d'explorar-hi noves vies d'expressió, l'evolució cap a l'experimentació i un aire de provocació, d'«espantar les bones consciències» (a la carta 64 el qualifica d'«espanta-beates»), ja des del principi de la seva producció, en posar «noms pintorescos» o «estrafolaris» als personatges i dir «alguna protoobsenitat» (id., p. 17). De fet, Vallverdú es va convertir de seguida en el gran defensor —i explicador— dels «experiments» viladotians, per exemple a l'article «Guillem Viladot i la seva obra recent», sobre *Poemes de la incomunicació* (1970), *Poesia T/47* (1971) i *Entre opus i opus* (1972):

[...] vet ací que ha abandonat els mots posats l'un darrera l'altre formant frases gramaticals, per descobrir que, també posats l'un damunt l'altre o en fila índia enganxats, o migpartits, o repetits en quequeig innúmer tenen un nou ritme i ens diuen moltes i molt grosses veritats. I que el símbol gràfic és, pel seu

mateix convencionalisme, a l'origen d'interpretacions múltiples, i que la «a» fa riure i la «i» fa plorar i que una tragèdia cap entre dues rodones amb una D al mig, o una bombeta, o un mig parèntesi. Per què no? Així, regletes, comes, trames, punts suspensius, interrogants, negretes i altres tresors dels caixistes d'impremta poden esdevenir elements d'un poema gràfic, d'un cal·ligrama, d'això que ja se'n diu arreu del món Poesia concreta.

L'EPISTOLARI

Característiques externes. En la «Justificació» d'aquesta introducció ja he explicat que tant de la lectura de les cartes com d'altres declaracions dels dos protagonistes d'aquest volum s'infereix que les setanta-sis cartes aplegades aquí, que són les que s'han conservat a la Fundació Guillem Viladot a excepció de la 38, que es va publicar a La Mañana, i de les cartes 69 i 72, custodiades al Llegat Josep Vallverdú de la Universitat de Lleida, no són totes les que es van intercanviar. Si la quantitat de cartes conservada obre sospites raonables que n'hi va deure haver més, la desigual distribució cronològica també: 1957 (una), 1958 (cinc), 1959 (una), 1960 (tres), 1961 (una), 1962 (una), 1965 (dues), 1966 (tres), 1967 (vuit), 1968 (dues), 1969 (cinc), 1970 (cinc), 1971 (dues), 1972 (tres), 1973 (set), 1974 (sis), 1976 (set), 1983 (una), 1985 (una), 1986 (quatre), 1987 (dues), 1989 (una), 1990 (dues), 1991 (dues) i sense data (una). I també les intermitències: es fa estrany que hi hagi anys (1975, 1984 i 1988) i períodes de dos (1963-1964), sis (1977-1982) i vuit anys (1992-1999) sense cap carta.

La major part de les cartes són mecanografiades; tan sols sis són manuscrites: tres de Vallverdú (7, 8 i 9) i dues cartes (15 i 74) i una postal (63) de Viladot. Els mecanoscrits de Vallverdú presenten menys errors de teclieg que els de Viladot, la lletra del qual, a més, ofereix més problemes d'intel·ligibilitat que la de Vallverdú. Els dos poden escriure sobre paper de mida foli, DINA4, holandesa o quartilla, o altres mides no estàndars, de vegades timbrat; Vallverdú fins i tot aprofita un full d'examen del col·legi dels Caputxins de les Borges Blanques (61). En alguna ocasió acompanyen la carta amb algun joc tipogràfic (Viladot, cartes 26 i 28) o amb algun dibuix (Vallverdú, cartes 17 i 68).

Valor. El lector no iniciat en la biografia i la literatura de Viladot i de Vallverdú trobarà en aquest epistolari una molt bona porta d'entrada a aquests dos escriptors, que de ben segur l'esperonarà a llegir les

seves obres i, per què no, algun dels estudis de què han estat objecte. Altrament, el lector ja iniciat trobarà que una part, més gran o més petita, dels fets narrats i les opinions exposades en aquestes pàgines ja la coneixia a través de la bibliografia sobre els autors o dels seus llibres «personals», sobretot de Vallverdú; però hi trobarà dues diferències fonamentals, referents als condicionants imposats pel temps passat entre el moment de l'escriptura i el dels esdeveniments exposats i per l'àmbit de la privadesa a què se circumscriuen aquestes cartes, com ja he insinuat al principi d'aquesta introducció. Ras i curt: no és el mateix explicar els fets un cop passats, coneixent-ne el desenllaç, i escriure'n les interpretacions per fer-les públiques a gratcient, que explicar-los coetàniament, mentre s'esdevenen, i comentar-los íntimament, en el clos de l'amistat amb un únic lector. En aquest darrer cas, el productor dels escrits pot «deixar-se anar», atès que les úniques limitacions a què atènyer-se són les que ell mateix es voldrà imposar, exempt com estarà dels condicionants de mirar-se els fets del passat des d'un present més remot o menys i presentar-los un cop filtrats —desvirtuats?— per la memòria o per la voluntat, d'una banda, i d'haver de construir un «discurs» articulat i coherent, entenedor per a la generalitat del públic, de l'altra. Les al·lusions velades, les referències translúcides o opaques, els sobreentesos, les picades d'ullet, la complicitat, en definitiva, entre els dos corresponsals confereixen a aquestes cartes una frescor impagable. Atenció: cal no confondre «deixar-se anar» o «frescor» amb discurs desballestat, sense solta ni solfa, perquè fins i tot en els moments més aparentment espontanis de l'epistolari un ordre, un estil, una manera hi són imposats. D'on, el seu valor literari.

Alhora, la correspondència recollida aquí proporciona saboroses informacions, amb major o menor grau de detall, sobre l'època que abraça i sobre l'activitat de cada corresposal, i esdevé així un document excepcional per als historiadors i als crítics literaris. Un document, com no podia ser altrament, esbiaixat, incomplet i parcial —per això la seva originalitat i la seva utilitat— que va repassant l'actualitat en funció dels interessos i la implicació dels corresponsals. Per posar sols un exemple, és indiscutible la visió «des de dintre» que donen les cartes del procés de restabliment de la llengua, de la cultura i —el que és més important— de la consciència de la catalanitat a Ponent, que no és altra cosa que la lluita per la recuperació de l'autoestima com a col·lectivitat, i del paper que hi van tenir Vallverdú i Viladot: «fas una

bona tasca cridant ara i adés l'atenció del país envers els escassos conreadors de l'esperit a terres lleidatanes. Tot ajuda a crear una consciència d'identitat» (carta 6). En aquest procés van intervenir agents diversos, que han estat a bastament estudiats pels historiadors: els membres de la Companyia de Jesús i les activitats a la casa de Crist Rei, el Sícoris Club i els Huracans, l'Aliança Francesa, la revista Labor...; el mateix Vallverdú n'ha parlat als seus llibres personals i en multitud d'articles en forma de crònica memorialística, com ara quan va evocar el pare Joan Gabernet i la funció dels jesuïtes de Lleida en aquesta lluita («Gabernet», Segre / Lectura, 7-6-1992, p. 8):

Només els qui hagin viscut aquells anys de primeries dels seixanta entendran la valor de les actituds dels dos religiosos [Gabernet i Arís] a Lleida, els quals es jugaven molt deixant fer que el seu recer fos aquell cau intel·lectual i cuina de desvetllaments (allí va actuar per primera vegada Raimon, allí es tingueren les primeres reunions d'estudiants universitaris, allí es començà a parlar de sexualitat, allí es formà el primer nucli del que després seria Òmnium Cultural). Joan Gabernet vetllà tothora perquè allò fos un caliu de normal cultura, en oberta contraposició amb la cultura oficial i falsament tradicional de fora.

El lector pot comparar el to d'aquests mots, escrits amb la perspectiva del temps, amb el de les cartes coetànies de l'època, esquitxades d'incerteses, indignacions i laments.

Així, les cartes van enllaçant les al·lusions als esdeveniments de l'època que criden l'atenció dels corresponals: històrics (les prohibicions del règim respecte de l'ús del català en públic, l'acció de la censura, la campanya dels cursets de català per correspondència...), culturals (anotacions sobre conferències, col·loquis, cinefòrums, etc), artístics (comentaris sobre concerts i exposicions, notícies de nova obra dels artistes amics) i literaris (valoracions d'obres d'altres escriptors, presentació a premis literaris, atorgament de distincions literàries), etc.

Però el contingut de la major part de les cartes dona compte sobretot d'informacions personals dels seus protagonistes, que van des de les qüestions més purament domèstiques (les obres de les cases o de la farmàcia, els trasllats, l'organització familiar, el cotxe, les vacances) o familiars (malalties i defuncions, visites) i professionals (la farmàcia i les classes, bàsicament) fins a les més relacionades amb l'escriptura. De fet, si una de les funcions d'aquesta mena de comunicació escrita és la de «posar-se al dia» de les activitats mútues, els paràgrafs que més sovintegen a les cartes són els dedicats a explicar els seus avenços en allò

que més els ocupa i preocupa: l'escriptura. Les cartes de Vallverdú, per exemple, documenten la seva evolució, que comença amb una activitat fabril (7: «Aquests dies estic escrivint amb veritable fúria. Deu, dotze, fins a disset folis grossos he mecanografiat en un dia»; 8: «Les notícies que em dones sobre la teva activitat literària em fan denteta», etc) i acaba amb una mesurada contenció (64: «Amb tot, si puc refrenar-me i no treure tants de llibres potser serà millor, perquè la facilitat de redacció podria inclinar-me golutament a una certa banalitat.»; 68: «L'any 1987 descanso tot l'any de llibres juvenils: em convenia fer-ho, que la facilitat se m'endua vers la fabricació en cadena, i aquest és un ofici, tu ho saps bé, que requereix del pols i l'aplicació de l'artèsà»), potser relacionada amb el seu creixent interès per la producció lírica:

vaig començar a “vigilar”, quan feia un poema, a no deixar-me anar per la facilitat, [...], i aleshores pensar una mica més per què no pots ser més expressiu, per què no pots ser més profund, i aleshores retocar i retocar i retocar, o descartar, i tornar a començar el poema (documental Poesia Lleida a les aules. L'obra poètica de Josep Vallverdú, disponible a poesialleida2021.paeria.cat/).

Temàtica. L'escriptura pròpia és doncs un dels temes més recurrents de l'epistolari, però n'hi ha dos més que no es queden enrere. En primer lloc, com no podia ser altrament, la literatura, lato sensu: la particular concepció de cadascú («literatura majoritària» de Vallverdú; «escriure coses que transcendeixin la gent, les persones; que les despertin. En fi, no fer literatura» de Viladot), les dificultats per publicar, les experiències —gratificants, frustrants o enfadoses— amb els premis, les opinions sobre obres i sobre les actituds d'altres escriptors, etc. I la seva projecció social, a través dels projectes personals (lo Pardal, Lleida, problema i realitat) o compartits (l'argelaga d'or, l'organització de conferències dels intel·lectuals i escriptors més destacats del moment, l'antologia Lleida, vuit poetes, la constitució de seccions amb voluntat programàtica a revistes, com ara «Lleidatans des de la comarca» de Viladot o «Densitats» de Vallverdú, a Tele/Estel, etc.).

El segon tema fonamental és el de la funció social de l'escriptor. «Hem de continuar treballant honestament i pacientment, tossudament i bovinament, enderiadament i profundament», diu Vallverdú a la carta 36. «Compromís i paciència», en diria a Garbinada..., p. 10). La literatura entesa com a acte de servei, situada dins un concepte global de l'intel·lectual que es posa a disposició de la seva comunitat a través d'una estratègia d'activisme cultural ben definida contra l'«expoliació

virtual de la nostra ànima, de la nostra personalitat col·lectiva [...], el fet més terrible que ens han ocasionat aquests anys d'opressió», com diria Francesc Porta (Ibars & Jarné, Francesc Porta..., p. 140). En paraules de Vallverdú (De Morera i Galícia..., p. 39):

Servidor, no és per dir-ho, però ha fet els possibles per referir retalls de país honestament, i perquè els infants aprenguin a llegir la llengua de la bona llet, i servidor ha anat posant lletra rera lletra i fent classes, i anant als vilatges més minúsculs a dir coses optimistes als pagesos, i s'ha llegit tot allò que li han sotmès, i ha estimat Lleida com cap ni un dels petits cabrits que cuegen pels passadissos del virregnat provincial podran estimar-la mai. Servidor defeca de gust damunt les pobres paraules, els vetos de via estreta i les cucurulles de processó d'aquests leridanistas desvergonyits, malacostumats a creure's que les seves garsades valen un ral. He dit.

Una idea de serviment a la col·lectivitat que es reconeixen l'un a l'altre els dos corresponents. Vallverdú a Viladot: «fas una bona tasca cridant ara i adés l'atenció del país envers els escassos conreadors de l'esperit a terres lleidatanes. Tot ajuda a crear una consciència d'identitat, que ens fa molta falta, i de retop és un servei que hem d'agrair a la teva constància» (6); «En aquest angle, estàs, també tu, fent un servei, i ben bo, a la col·lectivitat» (36). Viladot a Vallverdú: «Fer tantes coses, fer-les bé, fer-les de cara a gent humil o escassament incidida per elements culturals, és tenir una profunda i exemplar consciència de País i de servei» («Lleidatans des de la comarca. L'escriptor Josep Vallverdú», Tele/Estel 181, 10-4-1970, p. 38).

Ho diu molt clarament Vallverdú a la carta 7: «Voldria que els meus amics i coneguts tots s'adonessin que jo no mantinc altra actitud que la de servei, servei a l'home com a imatge de Déu i a la comunitat com a agrupació humana que Déu beneeix». La literatura, l'art, doncs, no poden acabar-se en ells mateixos sinó que han d'aspirar a ser una eina útil per a la pròpia col·lectivitat: «les arts plàstiques cada dia m'interessen menys, si són preses com a finalitat en elles mateixes. Ni en la literatura "per la literatura" no crec». Però hi ha encara més: «Escriure en català és un acte de servei; i treballar comarcament, un acte de servei doble», escriu Vallverdú a la carta 33. Cal treballar sobre el territori, en una doble direcció: fomentar l'autoestima dels seus pobles i donar-los a conèixer a les altres comarques. Equilibrar les forces. Normalitzar el país. Per això la sèrie Catalunya visió, per això Viatge entorn de Lleida, per això Proses de Ponent... Per això, en definitiva, la «consciència de perifèria» que amara moltes de les cartes. I, pel que sembla, ho va acon-

seguir. Manuel Lladonosa («El mestratge civil de Vallverdú als seixanta», Ressò de Ponent 132, octubre 1995, p. 31) va resumir en dos paràgrafs l'abast d'aquesta tasca:

Entre aquests mentors Josep Vallverdú fou un element sòlid de referència i d'orientació. Vallverdú coneixia la literatura anglesa, francesa, escrivia, donava conferències, tenia nombrosos contactes amb intel·lectuals barcelonins als quals convidaria a parlar a Lleida, rebia els joves a casa seva... Josep Vallverdú parlava d'una altra manera, deia coses diferents, tenia l'edat precisa per a mostrar la maduresa de l'adult i alhora ésser percebut com a proper, sabia de tot per a aquells joves i, com a conseqüència, esdevingué una autoritat qualificada a la qual es podia recórrer per a orientar-se en aquella ciutat on la gent discutia més «bizantinament» que «romanament» com diria el mateix Vallverdú en un article a Serra d'Or.

M'he referit en alguna altra avinentesa en aquest mateix Ressò a la «doctrina civil» de Josep Vallverdú. Aquesta doctrina era una crida a la fidelitat a les arrels nacionals, a la renovació i obertura intel·lectual i cultural, a la democràcia parlamentària, al rigor i a la feina ben feta, a la denúncia d'elements mixtificadors com el «leridanismo» o el lleidatanisme del tipus que oposava una Lleida xarona a una Barcelona que només volia engolir-se als dissortats ponentins. Tot el contrari, Barcelona havia de ser, per a Vallverdú, un estímul per als lleidatans per tal de construir una ciutat humanament travada i solidària del destí nacional català que aquella presidia.

Tot plegat, com ja he citat, en

una època (primeries dels seixanta) que a la vora del Segre la producció literària en català era molt escassa; vivents al territori pràcticament començaven la respectiva carrera només dos escriptors, Viladot i Vallverdú, els quals hi obtenien un eco nul o molt escàs, atès que els mitjans lleidatans obeïen les consignes de no fer atenció a la cultura vehiculada en català, o de seguir la tàctica de la censura, ofegadora» (*De Morera i Galícia a Guillem Viladot*, p. 31),

«de manera que es fa difícil produir qualsevol efecte “bola de neu”» (Aldomà, Paisatge, país, pàtria, p. 42).

Llengua. Des de la primera fins a la darrera, i com aquell qui diu sense voler, l'«ofici» d'escriptor es fa evident en totes aquestes cartes en un treball sobre la llengua que juga amb un espectre de procediments creatius que val la pena d'esmentar aquí.

Per començar, el poliglòtisme, sobretot de Vallverdú però no només, que forma part del joc de complicitats entre els dos amics i que, excepció feta de la carta escrita en italià (46), la citació del poema de Schiller

en alemany (22) i la inclusió d'algun gal·licisme o anglicisme, sol estar al servei de la broma. En són un cas evident els llatínismes, com «Laus me» (71) o «vale» (8 i 62), si bé el més flagrant és el del recurs al castellà, a cops incorporant els mots literalment: «salero» (23 i 30), «destape» (60), «mitín» (62), «tuyo que lo es» (17), «retrato» (71); d'altres amb lleus modificacions que els acosten al català, com ara «mandamassos» (35), «manu a manu» (64), «recotxineo» (68), o no, com «a la buena-dedios» (48), «trancazoso» (30). Aquest joc pot anar encara més enllà, amb la presentació en castellà d'expressions genuïnament catalanes (59: «vamos a palmos») o amb un cultisme llatí abans del mot castellà, com quan Vallverdú convida a veure la nova casa de l'Espluga, «vulgo mansión» (68). No entren en aquesta classe, òbviament, els barbarismes inconscients com els castellanismes morfològics («m'aclaro») o lèxics («despotricant», «adelantant», «almorranes») i algun gal·licismes («frapant»), corrents en la llengua ordinària.

Tanmateix, el recurs que més salta a la vista de l'epistolari és el de la creació de neologismes, aollint-se als sistemes propis de la llengua, és a dir, per prefixació: «desfreixura», «Ressupercabrit!»; per sufixació: «garsada», «claveguerada», «clavegueril», «estupidització», «antipòdics», «monologueaire», «escoltaire», «cremologia», «recaderitzat», «cadellós», «minyonam», «incordiació», o per composició: «enterrafiambres», «entreforrellats», «espanta-beates», «carpetovetònicoberomarroquí». Cas a part és el de «tendrella», segurament neologisme semàntic de Viladot que fa servir metafòricament amb una accepció no registrada al DCVB (v. 29 n. 12).

La creativitat treu cap també en l'ús d'eufemismes, recollits o no de la llengua col·loquial: «Congre de món!», «Codony!» (al costat de «cony» i «recony»), «refonoll!», «punyefla!», «casonmí!». I, també, en la inclusió de col·loquialismes («ospedreta», «menda», «numero», etc.) i frases fetes: «em fan denteta», «el llestarà fi», «arribaràs a agafar fum i estalzi», «anar-se'n a campistrous».

Quant als dialectalismes, Aldomà (Aldomà, Paisatge..., p. 39-40) ha resumit els motius de la posició de Vallverdú «de reserva davant la introducció de dialectalismes en la llengua escrita»: per no «crear confusió i dispersar esforços» quan el que calia era «consolidar la llengua escrita» («Poques persones han esmerçat tant d'esforç a defensar i estudiar el Ponent com un servidor; però sempre, també, he malfiat de les aventures localistes», diu Vallverdú a «La u separatista», dins La

lluna..., p. 91-92), perquè calia «mantenir un rigor en literatura» i per la seva «vocació d'escriure per al màxim de gent i de territoris possible», en el benentès que «només admet els localismes quan contribueixen a refermar la intenció i aprofundir el contingut del propi text literari». Idea que regeix també les seves cartes, sols que, en circumscriure's a l'àmbit de la intimitat, la part «local» hi sovinteja més que en els textos públics. Així, endut pel tracte íntim i familiar però també per donar un èmfasi especial o un color determinat al passatge, hi farà servir morfologia («naltros», «mos veurem», «digon» 'diguin', «ficos» 'fiquis', «reixos» 'reis', «aconvidà-us»), lèxic («esmuriac» 'rat-penat', «panís» 'blat de moro', «morros» 'llavis'), girs sintàctics («fixaràs-te») i parèmies («fer-me la guerxina» 'lullet') que difícilment utilitzarà en l'obra «pública».

El cas de Viladot és diferent. La seva relació amb la llengua va per camins «antipòdics» als de Vallverdú, com reconeix ell mateix a la carta 15. Fins i tot la mateixa concepció, és diversa: a la carta 66 escriu que «una llengua sempre és un instrument de poder, per tant de repressió, per tant de despersonalització. Jo no he cregut mai que el català fos la meva llengua de llibertat», a la qual cosa Vallverdú s'oposa sense ambages (67):

No m'agraden tant les consideracions que fas entorn de la llengua. Si uses la llengua que uses és perquè tens la llibertat personal d'usar-la, però la llengua no s'acaba en mi ni en tu i hem de posar el nostre esforç a alliberar-la primer de les pressions que sofreix i de la desinformació que l'envolta. Naturalment, jo —diràs— estic deformat professionalment.

A banda que caldria matisar i concretar el sentit que atorguen aquí a «llengua» un i altre, val a dir que ambdós respecten l'opció de l'amic: «tot i lamentar que hagi deixat la literatura diguem-ne convencional, entenc que et sedueixi la forma espacial i el llenguatge no-verbal» (Vallverdú sobre Viladot, carta 67); «El llibre de la trampa m'ha semblat molt bé, encara que sigui una forma i un tema literaris tan antipòdics als meus. Una LITERATURA es fa així: amb gent per a coses diferents» (Viladot sobre Vallverdú, carta 15).

Formes de l'humor. Uns paràgrafs més amunt he apuntat la motivació faceciosa que instiga el joc plurilingüe d'aquestes cartes. Però aquest és sols un dels molts procediments humorístics de què hi fan gala Vallverdú i Viladot. I aquest és també un dels motors que empeny la creativi-

tat en les troballes de part del munt de neologismes i eufemismes que apareixen a la correspondència i que ja he esmentat.

De fet, l'humor esdevé un dels ingredients més rellevants i característics de l'epistolari, com ho era, pels testimoniatges propis i dels que els han conegut, de les personalitats dels corresponents. «En Josep Vallverdú és un home d'humor», escrivia Viladot a l'article que li va dedicar dins la secció «Lleidatans des de la comarca» de *Tele/Estel* (10-4-1970, p. 38), «un humor epigramàtic una mica empeltat de l'humor d'en Ton Sirera».

Tenint presents aquests tarannàs, doncs, no fa estrany que l'humor aparegui en totes les seves formes, en aquestes cartes. De vegades treu cap amb un joc de paraules, com els «pronens» que Vallverdú oposa als «prohoms» de Viladot a la carta 6, el plural impossible de l'adverbi «avui (avuis)», per al·ludir al fet que la carta ha estat escrita en dos dies (24) o la reunió de mots amb alguna similitud semàntica (71: «omplert, reblert, curullat i aclapat») o fonètica: «passaràs a la posteritat [...] per les envestides dels ultraconservadors i pudibunds pudorosos i pudents» (68), en què el dispròforon que uneix els tres darrers adjectius remarca la barrera semàntica entre els dos primers, sinònims, i el darrer, semblantment al que s'esdevé a «la gent benpensant, benestant i malparlant del país» (37). De fet, la tria dels adjectius cerca sovint un efecte faceciós: «Fa temps que tenim unes relacions més aviat homeopàtiques» (26), diu el farmacèutic al professor, per fer referència als contactes poc sovintejats, «diluits» en el temps, entre les respectives famílies; o, el professor al farmacèutic, les «almorranes, cosa incòmoda i reraguardista» (75). Etcètera: «bituminoses suposicions», «lloa botafumeirística», «dispèpsia literària», «un Corín Tellado de secà», «òptica cuquera», «l'eufèmica líbido», «braguetes exaltades», «epidídims munyits», «farinetes erudites»...

L'efecte còmic apareix també a través de la perífrasi, com el «Pla de la Boqueria» per referir-se a Barcelona (21, 28, 33, 40, 41 i 72) o els «Porxos de l'Alquímia» per al·ludir a la farmàcia Viladot, situada als porxos del carrer de Sió d'Agramunt (11). O, per descriure el caràcter «volàtil» dels diners: «mai no entendré què passa amb els cèntims. Tenen una complexió tota especial, una tendència gasosa molt antipàtica» (12). En determinats moments, aquestes perífrasis són eufemístiques, per evitar l'expressió excessivament grollera, com quan Vallverdú admet, en dos involuntaris alexandrins amb homeotelèton, que

«si tingués el vocabulari del Ton Sirera li recomanaria cert tractament d'ullera» (v. 41 n. 8) i poden revelar el seu caràcter humorístic a través de la hipèrbole, com ara quan per celebrar l'aparició del primer volum de la col·lecció «El Nus», Vallverdú etziba, al començament de la carta 14: «S'han desfermat les torrenteres, cauen els llamps, s'aboquen calamarses i oratjades! Peten les branques, grunyen els ponts, xerriquen els molins! Belen els xais, udolen els llops, bruelen els boccs amagats al fumerós estable! Voleien, glaçant l'aire a llur pas, les bruixes!». I, al contrari, de vegades n'hi ha prou amb un senzill joc tipogràfic: «A mi em faria content que guanyés la pàmies (ho poso en minúscula que fa més marxista)» (54) o amb una ínfima deformació formal de la paraula: «Kosmopolitisme», «biblioteka», «fallu», «manu a manu», «tufejanta», «nafent», etc.

Per tancar aquest epígraf sobre l'humor, no puc deixar de fer esment de la ironia, a la qual els dos corresponsals acudeixen tot sovint i hi excel·leixen. Sols posaré alguns exemples, perquè el recurs demana un estudi molt més aprofundit i sistemàtic del que pot tenir cabuda aquí, i així, a més, no desvelo al lector fragments d'una de les mantes virtuts més interessants i divertides de les cartes, que mantenen el lector amb un somriure mentre dura la seva lectura. La carta 31 n'és l'exemple paradigmàtic, atès que està redactada irònicament en la seva integritat, des dels paràgrafs dedicats a la suposada autopromoció de Viladot per fer sonar el seu nom de fonts —ni que sigui a través del «Guillermo» de Díaz-Plaja— abans de la nit de Santa Llúcia, fins al darrer, en que Vallverdú planteja un repartiment mutu dels premis Sant Jordi i Josep Pla, passant pel que dedica a Tarragó, construït amb una seqüència d'antífrasis. Però la ironia s'escampa per totes les cartes amb un degoteig constant, tant en boca de Viladot: «He conegut el joc santificador d'anar amb l'original a casa l'editor» (13), «un llibre car, de lujo, com s'han de fer els llibres socialistes» (29), «en aquest món s'ha de ser honest, fins i tot per a fer trampes» (53); com de Vallverdú: «Cada opinió emesa és un “pronunciamiento” i cada negoci una “guerrilla” i cada govern una “kàbila” (per fer befa de la retòrica rànica del «solemne bluf» amb què es presenta la Història «oficial» d'Espanya, carta 7).

ELS APÈNDIXS

En els respectius llegats de Vallverdú a la Universitat de Lleida i de Viladot a Lo Pardal, a banda de les cartes que es van intercanviar hi

ha documents que testimonien d'altres maneres l'amistat que es professaven mútuament. En el de Vallverdú, per exemple, hi ha els llibres de Viladot amb les dedicatòries de l'agramuntí, que he mirat d'incorporar dins les notes a les cartes sempre que s'hi citava l'obra dedicada perquè tenen una gràcia indiscutible, alhora que retraten un Viladot molt íntim i palesen l'alt nivell de confiança que es dispensaven els dos amics. En el de Viladot, en canvi, no s'ha conservat la biblioteca de l'escriptor, atès que aquesta es va quedar a la seva casa pairal, actualment propietat privada convertida en casa de turisme rural.

Les cartes a l'Eloi. La troballa de les quatre cartes a l'Eloi Vallverdú a la Fundació Viladot —bé que és probable que n'hi hagués més— també oferia una oportunitat d'or per donar-les a conèixer i reblir, si calia, un dels trets del caràcter i de la personalitat literària de Viladot que Vallverdú ha destacat sovint en el seus articles a la premsa: el de la tendresa (v., per exemple, «Viladot, homenot», dins D.A., *Del temps, de la memòria*. 3a Jornada literària als Plans de Sió, Plans de Sió, Ajuntament de Plans de Sió, 2002, p. 149-150). I, de retop, la seva gran capacitat fabuladora. A «L'oli d'oliva millor del món» (*El Correo Catalán*, 17-3-1977, dins *La finestra...*, p. 44-45), Viladot va dedicar unes entranyables paraules a descriure la seva relació amb l'Eloi:

Procuo visitar en Josep Vallverdú quan sé qui hi haurà el seu fill Eloi. L'Eloi és el meu amic. A vegades el comparo amb d'altres amics que tinc: anarquistes, poetes, economistes, esportistes, pagesos, capitalistes, professors, advocats, equilibristes... Els donaria tots per quedar-me només amb l'Eloi. M'explica acudits, m'ensenya cançons, em fa dibuixos. La darrera vegada va tallar un tros de fusta amb una serra de marqueteria: en va sortir un peix. Després, l'endemà, l'acolorí i hi posà una peanya, i me l'envià. I jo el conservo entre els objectes més preats per a mi: [...]. A vegades, en tornar de comprar l'oli de les Borges Blanques, amb l'Eloi fem torrades al foc i les amanim amb l'oli nou, fruitat, ple de boires; i qui més qui menys enyora el confitat que en temps reculats la Isabel, l'esposa de l'escriptor, ens oferia des de la tupina. Ara, la feina, el colesterol, les litiasis, les presses ens deixen orfes de porc i de sagí. Però aprofitem totes les sentors i totes les sapiditats del pa sucacat amb oli reposadament manducacat. L'Eloi no para: entre torrada i torrada posa Raimon, La Trinca i, ara, com si fos la sivella de la pàtria, o l'himne d'una infantesa inconclusa, Els segadors...

L'«Eloi em telefona cada cap de setmana», escriuria pocs anys després, «i parlem del peix que un dia em va regalar. Es una història antiga i bella com una peixera de colors» («Josep Vallverdú. El Manxol de

Puiggròs», Avui, 10-2-1980, p. 24). Les quatre cartes enviades a l'Eloi Vallverdú són una mostra de l'estimació que es professaven l'emissor i el seu destinatari i hauria estat una veritable llàstima no aprofitar l'ocasió de l'edició d'aquest epistolari per no fer-les públiques.

Els poemes dedicats. Semblantment, calia aprofitar l'avinentsa de la descoberta del «Sonet a Josep Vallverdú» de Viladot que, pel que em consta, és inèdit. Per la data que porta («16.X.83»), mecanoscrita pel mateix Viladot, el poema està relacionat —potser l'hi va llegir?— amb l'homenatge que es va fer a Vallverdú en el marc de les XV Festes populars de cultura Pompeu Fabra a Lleida el mateix dia (v. 63 n. 6). Es tracta d'un ditirambe, hiperbòlic com escau al gènere, escrit en hendecasil·labs irregulars, que comença amb l'elogi del paper de Vallverdú en les terres ponentines, del seu mestratge de l'idioma, de les seves habilitats literàries i de la seva excel·lència en el conreu de l'amistat per acabar amb la declaració per part de la seva col·lectivitat de «màxim pontífex» de Ponent.

Com a colofó del volum, em va semblar oportú d'aprofitar la trama que em va fer Vallverdú, com a exemple de «grimègia» del poema que havia dedicat a Viladot i disposar-lo després del sonet de Viladot, tancant així el diàleg epistolar amb aquest «diàleg» literari. Es tracta d'un quintet escrit en decasil·labs de pauta italiana que porta data de 1989 però que no es va publicar fins el 2009 dins el recull *De signe cranc*. En aquesta «epigrafi» etèria, atès que és escrita en el vent («èlica»), el jo poètic s'adreça «a un abstracte» —que podria ser qual·sevol dels «objectes» artístics de Viladot—, i en fa una descripció que sembla voler-hi projectar algunes qualitats de l'artista que el poeta veu en l'objecte, com són la coherència sense fissures (v. 3), la centralitat (v. 2), l'experimentació, la lluita (v. 3) i «el serè aguait constant davant la vida i l'art» (v. 4, la citació és de Vallverdú, «Viladot, homenot», dins *D.A., Del temps, de la memòria. 3a Jornada literària als Plans de Sió, Plans de Sió, Ajuntament de Plans de Sió, 2002, p. 149*), per acabar amb la valoració del seu fautor (v. 5).

CRITERIS D'EDICIÓ

El text. En la transcripció del text de les cartes he mirat de reproduir fidelment els originals. Això vol dir que he respectat el lèxic, la morfologia i la sintaxi i sols he actuat sobre l'ortografia, sempre que fer-ho no

desvirtués la fonètica, i la puntuació, que regularitzo segons els usos actuals (coma després de la salutació, etc.). Quan ha calgut actuar sobre el text, he preferit aplicar la normativa ortogràfica vigent durant l'epistolari per preservar la «historicitat» de les cartes (→ «dóna», «rera», «sóc», etc.). Lògicament, he esmenat els errors de tecleig («degavell», «ploga» per «ploma»), els inadvertits («Sres. [Pep i Isabel]») i els descuits segons aquestes normes, per exemple accentuant «soc» (1ps Pres. Ind.) quan se'ls havia passat per alt als corresponsals.

Quant al vocalisme, he regularitzat l'accentuació i les dièresis, però respecto l'accent greu o agut si respon a la parla lleidatana sempre que els corresponsals l'apliquin de forma regular. Semblantment, sistematitzo l'ortografia de la o i la u àtones perquè tot sovint presenten solucions dispers («conill» / «cunill»). En aquest mateix sentit, he unificat segons la normativa algunes —poques— realitzacions ortogràfiques que respondrien a la parla dels escriptors («fore» 'fóra', «dentiste») perquè apareixen molt excepcionalment —no responen en absolut al seu uss scribendi— i, quan hi apareixen, no sembla que tinguin cap repercussió estilística o retòrica; interpreto, doncs, que es tracta de distraccions involuntàries. Pel que fa al consonantisme, regularitzo c/q, g/j, s/ss/c/ç, n/m/mp, tan/tant, etc. Esmeno les formes «leucosis», «tesis», etc.

En l'àmbit de la morfologia, mantinc els gèneres del text («tota una avantatge»). Amb els morfemes verbals propis del nord-occidental he actuat en funció del context: si aquest revela que la forma és un descuit, la regularitzo («desorienté»); si, en canvi, el passatge revela una voluntat estilística o retòrica, aleshores la mantinc («estiguis» 2ps Imperatiu, «digon» 3pp Pres Subj).

En el capítol del lèxic he mantingut, com era preceptiu, les formes pròpies del nord-occidental i els castellanismes («adelantant», «contentar»), especialment quan la seva evidència posava de manifest la seva funció normalment facejosa («salero», «fallu», «complecos» 'complexos', «faixistes»). Esmeno altres desviacions de la normativa com ara «te'n pesques» 't'empesques' o «déunido» 'déu-n'hi-dó'.

Pel que fa a l'onomàstica, he sistematitzat els topònims («Puigros», «Puig-gros», «Puig-Gròs») segons el nomenclàtor vigent («Puiggròs») i he corregit els cognoms («Becket», «Aimà», «Guinness») segons les formes correctes («Beckett», «Aymà», «Guinness»), com també he fet amb altres que semblen errors («Porcell» per «Porcel»), però que podien tenir una determinada intenció, i ho explico en nota.

Finalment, he respectat totes les desviacions de la sintaxi preceptiva: els escassíssims anacoluts, els pleonasmes («les traduccions, de les quals possiblement a finals d'any en sortiran dues que n'he fet»), les errades de concordança («I porto començat una nova tirallonga de versos»), etc. En els poquíssims casos en què faltava algun element per completar o evitar l'equivoc en una frase, l'he afegit entre claudàtors («Estiguis tranquil que [no] et faré massa mal»).

Pel que fa als criteris ortotipogràfics, he aplicat les pautes vigents quant a l'ús de majúscules, cometes i cursives, he regularitzat amb la cursiva el valor emfàtic que Vallverdú i Viladot atorguen a les majúscules, les cometes i els subratllats i he sistematitzat els espais de començament de paràgraf.

Les notes. Soc, cada vegada més, contrari a la proliferació indiscriminada de notes en els escrits acadèmics: són molt poques les notes que no es poden resoldre de forma elegant i inadvertida com a tals dins el text. Ara bé: quan es tracta d'un text d'altri l'anotació ha de ser a bastament generosa perquè el lector pugui contextualitzar-lo per copsar-ne tot el seu abast. Com vol el gran filòleg Alberto Varvaro, en els epistolari és necessària «l'identificazione delle persone e dei luoghi di cui si fa menzione nella lettera e qualche informazione che permetta di capire bene di cosa si parli» (Prima lezione di filologia, Roma-Bari, Gius. Laterza & Figli, 2012, p. 28). Amb tot, he tingut molt present, mentre anotava aquestes cartes, de no arribar al paroxisme que blasmava Gore Vidal a propòsit d'una edició de l'epistolari de Mark Twain i que reporta Claudio Giunta (a «La filologia d'autore non andrebbe incoraggiata», *Ecdotica* 8, 2011, p. 104-17):

Ci sono note su note. Niente non è spiegato. Twain incontra un tale che pretende di appartenere alla famiglia dei Plantageneti: la storia, del tutto irrilevante, di quella famiglia è scaraventata addosso al lettore. [...]. In un caso del genere, studiosi-scoiattoli mettono insieme qualsiasi scarabocchio trovino e riempiono volumi su volumi di questi pezzi di carta, con note che dilagano come una metastasi.

La veritat és, però, que aquest epistolari demanava acompanyar les cartes amb tota la informació necessària perquè algú que no hagi viscut o no conegui les persones, les entitats, els fets, etc., que hi són protagonitzats, narrats o al·ludits —vull pensar que la majoria del seus possibles i desitjats lectors— pugui reconstruir la història explicada des

de dins per dos dels seus agents més actius. Hi ha joves, diu Vallverdú a Garbinada... (p. 225), «per als quals només la “transició” marca el pas de la fosca a la llum». Doncs es tractava exactament d'això, de bastir el que s'ha anomenat l'enciclopèdia de coneixements compartits entre l'autor i el lector: l'anotació (més de 850 notes) va adreçada a aquells que no han conegut les circumstàncies que justifiquen l'existència —i l'essència— d'una correspondència com la que van mantenir aquests dos homenots ponentins. Espero haver trobat l'equilibri entre l'exhaustivitat indiscriminada i la parquedat injustificable.

La primera nota de cada carta en conté una succinta descripció superficial: la forma en què està escrita (manuscrita o mecanografiada), la disposició (vertical o apaïxada) i la mida (quartilla o foli) del paper, el nombre de cares escrites i el tipus de full (timbrat, etc), l'arxiu en què està dipositat, i altres contingències que pugui presentar.

La resta de notes pretén identificar personatges poc coneguts i, sobretot si són coneguts, oferir un breu report de la seva relació amb els corresponents; documentar fets en què van participar, com ara conferències, lliuraments de premis, viatges, reunions, etc., localitzar articles seus a la premsa i d'altres publicacions; proporcionar citacions textuais de passatges publicats a què tan sols al·ludeixen les cartes; explicar neologismes, mots dialectals o, fins i tot, idiolectals, propis de Vallverdú o de Viladot, etc.

Aquesta tasca persegueix tan sols l'objectiu de proporcionar al lector els elements necessaris per contextualitzar les cartes i interpretar-les inequívocament —o amb els equívocs que els escriptors van voler amollar-hi— amb tot coneixement de causa i amb plena llibertat. Tan sols ocasionalment he ofert en nota la interpretació d'algun fragment ambigu o imprecís —sobretot per obra de la ironia o de la facècia, tan cares als dos escriptors— quan no fer-ho podia comportar pèrdua d'informació al lector.

Per a tot plegat he hagut de consultar la premsa periòdica de l'època i m'he servit de documents personals i cartes d'altres personatges del període conservats en arxius diversos, com també un bon gruix de bibliografia diversa. Per tal de facilitar l'accés a aquesta documentació, he preferit incorporar les referències senceres dins les notes per no forçar el lector a haver d'anar a consultar les referències bibliogràfiques al final del volum. Soc conscient que aquesta decisió entrebanca la lectura però l'entorpeix més encara haver d'anar de la pàgina de la nota a les de les

referències bibliogràfiques. Per alleugerir l'entrebanc he abreuïat les referències que hi apareixen més sovint, que el lector trobarà en l'epígraf corresponent després d'aquesta introducció.

Finalment, he d'afegir que dins les notes hi ha remissions a altres notes: cal tenir present aleshores que cada remissió envia a la nota referenciada però també al text que la crida. Es l'opció que m'ha semblat més oportuna per no haver de numerar els paràgrafs de les cartes o per no obligar el lector a comptar-los.

AGRAÏMENTS

La preparació d'un llibre com el que el lector té a les mans demana necessàriament haver d'importunar tota una sèrie de persones que poden oferir informacions de primera mà, obtenir materials bibliogràfics i hemerogràfics de difícil accés o proporcionar l'accés a fons personals d'escriptors i editors, per la qual cosa voldria explicitar els seus noms aquí, i expressar públicament i sincerament, la meva gratitud.

En primer lloc, a Josep Vallverdú, per la seva autorització a fer públiques les seves cartes i per la delicada gentilesa amb què ha atès les meves sol·licituds d'informació i de concreció de dades, tot sovint posant a prova la seva extraordinària i proverbial memòria. El mateix he de dir de Pau Minguet i Teresa Ibars, que en temps de confinament han respost les meves peticions amb el mateix entusiasme que els les he formulades. A tots tres, pel suport i l'adhesió al projecte des del primer moment.

Segonament, és un plaer regradar també totes aquelles persones que m'han ajudat a resoldre dubtes i que m'han proveït d'informacions sobre els corresponsals o sobre el context de les cartes: Núria Abellán, Ignasi Aldomà, Eduard Batlle, Glòria Bordons, Jordi Cerdà, Aida Chavarría, Salvador Escudé, Francesc Foguet, Manuel Forcano, Enric Gallén, Josep Gelonch, Miquel Gibert, Marta Gort, Manel Lladonosa, Jordi Mir, Jordi Pàmias, Montse Palau, Jaume Pont, Margarida Prats, Llorenç Soldevila, Mireia Sopena, Meritxell Talavera, Albert Turull, Kateřina Valentová, Josep Varela, Miquel Veny Mesquida i Carme Vidal.

En tercer lloc, he d'esmentar les bibliotecàries dels arxius, fundacions i llegats que he consultat, concretament Mireia Bo, de l'Arxiu Nacional de Catalunya; Anna Gudayol, de la Biblioteca de Catalunya; Adelais de Pedrolo i Dolors Pont, de la Fundació Manuel de Pedrolo a

Concabella; Laia Miret, de l'Institut d'Estudis Catalans; Sílvia Farrús i Manuela Rodríguez, de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs; Miquel Marzal, de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, i, molt especialment, per la diligència de les gestions i la generosa disponibilitat, Teresa Ibars, de la Fundació Guillem Viladot, i Quintí Casals, Rodolf Gonzàlez, Montse Larios i Elena Sardoy, de la Unitat de Biblioteca i Documentació de la Universitat de Lleida.

Finalment, he d'agrair també als dos avaluadors anònims d'aquest volum, a Salvador Escudé, Joan Puig Ribera i Joan Veny l'atenta lectura que han fet de la penúltima redacció del llibre, per les seves sàvies i intel·ligents observacions sobre el text.

SIGLES I ABREVIATURES BIBLIOGRÀFIQUES

ARXIVS

FGV	Fundació Guillem Viladot
FMP	Fundació Manuel de Pedrolo
LFP	Llegat Francesc Porta a la UdL <biblioguies.udl.cat/francescporta>
LJV	Llegat Josep Vallverdú a la UdL <biblioguies.udl.cat/josepvallverdu>

DICCIONARIS I CORPUS

BDLex	Base de dades lexicogràfica <bdlex.iec.cat/>
CTILC	Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana <ctilc.iec.cat/>
DCVB	Diccionari Català-Valencià-Balear <dcvb.iec.cat/>
DECLC	Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana, 9 vol., Barcelona, Curial, 1980-1991
DIEC2	Diccionari de la Llengua Catalana <dlc.iec.cat/>

BIBLIOGRAFIA ABREUJADA

- ALOY, *Camins: Josep Maria Aloy, Camins i paraules. Josep Vallverdú, l'escriptor i l'home*, Lleida, Pagès, 1998.
- IBARS & JARNÉ, *Francesc Porta: Mercè Ibars & Antonieta Jarné, Francesc Porta, el mirall trencat de la burgesia lleidatana*, Lleida, Pagès editors, 2016.
- JARNÉ, *Estratègies: Antonieta Jarné, Estratègies de contestació a la Lleida franquista (1939-1977)*, Tesi doctoral, Lleida, Universitat de Lleida, 1998.
- LLADONOSA, *Setanta-cinc anys: Josep Lladonosa, Setanta-cinc anys de records (1907-1982)*, Lleida, Virgili i Pagès / Ajuntament d'Alguaire, 1989.
- LLADONOSA, *La presència: Manuel Lladonosa, La presència de la Companyia de Jesús a Lleida*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2009.
- PEDROLO, *Epistolari: Epistolari de Manuel de Pedrolo*, 2 vol., a cura de Xavier Garcia, Lleida, Publicacions de la Universitat de Lleida, 1998.
- VALLVERDÚ, *Indíbil: Josep Vallverdú, Indíbil i la boira*, Barcelona, Destino, 1983.

- VALLVERDÚ, *La lluna: Josep Vallverdú, La lluna amb les dents* (Articles, 1962-1988), Lleida, Virgili & Pagès, 1989.
- VALLVERDÚ, *Les vuit: Josep Vallverdú, Les vuit estacions. Dietari 1988*, Lleida, Pagès, 1991.
- VALLVERDÚ, *Convidat: Josep Vallverdú, Convidat a parlar*, Llleida, Pagès editors, 1995.
- VALLVERDÚ, *Vagó: Josep Vallverdú, Vagó de tercera*, Barcelona, Proa, 1996.
- VALLVERDÚ, *Garbinada: Josep Vallverdú, Garbinada i ponent. Els meus anys cinquanta*, Barcelona, Proa, 1998.
- VALLVERDÚ, *De Morera i Galícia...: Josep Vallverdú, De Morera i Galícia a Guillem Viladot*, Lleida, Dilagro, 1980; Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2004, d'on cito.
- VALLVERDÚ, *Pelegrí: Josep Vallverdú, Pelegrí dels Mots*, Lleida, IEL, 2007.
- VILADOT, *La finestra: Guillem Viladot, La finestra induïda*, Barcelona, Hogar del Libro, 1981.
- VILADOT, *Obra poètica: Guillem Viladot, Obra poètica, I i II*, Barcelona, Edicions del Mall, 1986.
- VILADOT, *Poesia completa: Guillem Viladot, Poesia Completa I-IV*, Barcelona, Columna, 1991-1998 (vol. I-IV) i Lleida, Pagès editors, 2004 (vol. V)

HEMEROTECA

<i>Avui</i>	www.girona.cat/sgdap/cat/premsa.php
<i>Ciudad</i>	Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
<i>Destino</i>	arca.bnc.cat/
<i>Diario de Barcelona</i>	Biblioteca de Catalunya
<i>Diario de Lérida</i>	premsadigital.paeria.es/cgi-bin/pandora.exe
<i>Ilerda</i>	repositori.fpiei.cat/
<i>Inquietud</i>	arca.bnc.cat/
<i>Labor</i>	fonsespecials.udl.cat/handle/10459.2/1692
<i>La Mañana</i>	Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
<i>Mensaje</i>	repositori.fpiei.cat/
<i>Pont blau</i>	ahcbdigital.bcn.cat/hemeroteca
<i>Presència</i>	www.girona.cat/sgdap/cat/premsa.php
<i>Ressò de Ponent</i>	Arxiu particular Salvador Escudé
<i>Segre</i>	Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
<i>Serra d'Or</i>	www.cervantesvirtual.com/portales/serra_dor/
<i>Sió</i>	Biblioteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
<i>Telelestel</i>	Biblioteca de Catalunya
<i>La Vanguardia Española</i>	www.lavanguardia.com/hemeroteca

[1]

De Josep Vallverdú a Guillem Viladot¹

[10-7-1957]

10 juliol 1957

Casa Eloi²

Amic Viladot:

En Porta em va fer una llarga carta dos dies ha i avui l'he vist a Lleida.³ Em fa molt content que et reincorporis a *Labor* i serà bo d'aprofi-

1. Carta mecanografiada en 1 quartilla apaïxada a 1 cara. Al recto, imprès al marge superior esquerre: «J. Vallverdú Aixalà»; al centre: «San Martí de Maldà». Original conservat a la FGV.

2. Afegit a mà. Eloi era el nom del besavi Vallverdú, el sobrenom de la casa pairal dels Vallverdú a Sant Martí de Maldà (Vallverdú era «lo Pepe [de ca] l'Eloi»: v. *Garbinada...*, p. 146; v. també «Pepe», *La Mañana*, 9-7-1988; recollit dins *La lluna...*, p. 135) i el nom del fill del matrimoni Vallverdú – Arqué (v. 12 n. 14). El retorn al paisatge dels estius d'infantesa —Puiggròs i Sant Martí de Maldà— ha ocupat la segona part de *Garbinada...*, p. 125-260, esp. la casa a p. 171-173 i el capítol «Redescobrir» de *Vagó...*, p. 68-73; v. també *Veïnats...*, p. 67-78. Vallverdú ha dedicat bona part dels «llibres personals» —tal com anomena ell els de contingut més marcadament autobiogràfic— a esbossar el periple de les diverses residències de la seva vida: Lleida (1923-1940), Barcelona (1940-1949), Sant Feliu de Guíxols (1949-1956), Sant Martí de Maldà (1956), Balaguer (1956-1958), Lleida (1958-1968), Puiggròs (1968-1988), L'Espuga de Francolí (1988-2012) i Balaguer (2012-...).

3. Francesc Porta Vilalta (Lleida, 1915 – 1992). Cap de redacció de la revista *Labor* (Lleida, 1953–1959), va aconseguir aglutinar el bo i millor de la cultura lleidatana catalanista del moment, amb col·laboracions de Leandre Cristòfol, Josep Lladonosa, Jaume Magre, Manuel de Pedrolo, Ton Sirera, Dolors Sistac, Lluís Trepal, Josep Vallverdú o Guillem Viladot (v. Ibars & Jarné, *Francesc Porta...* i la ràpida semblança que en fa Vallverdú a *Indíbil...*, p. 213-214, i a *Garbinada...*, p. 207-208, com també les breus necrològiques que li va dedicar a *La Mañana* i *Segre* de 2-10-1992). Els llegats d'ambdós personatges (LFP i LJV) conserven la correspondència que es van creuar. Al LFP de la UdL hi ha la carta del 5-7-1957 de Francesc Porta de què parla Vallverdú, en la qual li deia: «Hem aconseguit que en Viladot pugui tornar a escriure, naturalment a *Labor*. Al comunicar-li, li digué [diguí], però, que no comencés encara, doncs volia que ens veiéssim un dia tu, ell i jo. Crec que serà ocasió benvinguda per a xerrar una estona; però sobretot ens servirà per a delimitar camps d'interès literari per a tu i per a ell, de forma que pugueu cada un escriure sense interferir-vos». I li demana de fer més escrits del «teu tema Comarca-província», en forma de sèrie, i li vaticina que serà «el Pla de la Província de Lleida. I no està dit que, com ell feia amb els seus articles de *Destino*, no t'interessi amb el temps recollir-ho en forma de llibre».

tar-ho per a fer una reunioneta tots tres.⁴ Dilluns o dimarts de la setma-

4. «Guillermo» Viladot Puig duia publicats una vintena d'articles a *Labor* quan, arran de la publicació de l'article «Alberti: poeta y pintor», al número 117 (11 febrer 1956, p. 12), en què feia un elogi del poeta gadità, «li clavaren una multa de mil pessetes i, a més, un any sense poder escriure en cap periòdic» (Lladonosa, *Setanta-cinc anys...*, p. 353). El mateix Viladot, que ha explicat breument el que significava Alberti per al règim franquista a *Ultra-memòries*, p. 132, ha comentat aquesta circumstància diverses vegades, a «Qui sóc i per què escric», *Suplement de Crònica d'ensenyament*, 10-1992, p. 4-5; a «El retorn del poeta Alberti», *El Correo Catalán*, 12-5-1977, recollit dins *La finestra...*, p. 47-50; a «Ha mort un poeta», *La Mañana*, 31-10-1999, recollit dins *Diós*, Lleida, La Mañana, 2006, p. 173, on reconeix que el censor va ser Tarragó (v. 11 n. 21), i a «Un lúcid diàleg (Josep Vallverdú, un tarannà humaníssim i una literatura que ha esdevingut universal)», *Avui / Cultura*, 5-5-1990, p. iv, d'on cito: «L'any 1956, el mes de febrer, Lleida se sent afectada per la cacera de bruixes que s'engegà a Madrid a resultes de la primera crisi universitària pels conflictes sorgits entre els estudiants i el SEU (Sindicato Español Universitario), obligatori. Les bruixes, a Lleida, érem tots els que escrivíem a *Labor*, que dirigia Cesc Porta, i la bruixa més grossa vaig ser jo perquè en el número de *Labor*, corresponent a aquell mes, s'hi publicava un paper meú dedicat a comentar dues obres de Rafael Alberti: *Oda marítima* i *Oda a la pintura*. Aquests dos llibres eren de poesia però el seu autor estava considerat la bèstia negra del règim, de manera que el seu nom no es podia escriure, i qualsevol referència havia de fer-se a "l'autor de *Marinero en tierra*". El resultat va ser que vaig caure en desgràcia i no se'm va permetre d'escriure. Si no recordo malament, va ser aleshores que Josep Vallverdú entrà a *Labor* per fer la feina de crítica i comentaris literaris, tasca per a la qual, val a dir, estava molt més preparat que jo. L'acció de la censura va tenir, sense cap mena de dubtes, un efecte molt gratificant per a mi: l'inici d'una amistat amb Josep Vallverdú, una amistat fonda i persistent.»

Els articles de Viladot que he localitzat a *Labor* són: «Paul Claudel en versión española» 86 (9-7-1955), p. 12; «Crítica para críticos», 87 (16-7-1955), p. 13; «José Ma. Portugués en la historia de la literatura española», 88 (23-7-1955), p. 12; «Estrictament personal de Manuel de Pedrolo», 89 (30-7-1955), p. 12; «El tiempo en la "España" de Azorín», 92 (20-8-1955), p. 11; «El resentimiento en las formas de vida catalana», 93 (27-8-1955), p. 12; «*El caminant i el mur* de Salvador Espriu», 95 (10-9-1955), p. 10; «Ideas claras en *El descrèdit de la realitat*», 96 (17-9-1955), p. 10; «*Notícia de Catalunya* de Jaume Vicens Vives», 97 (24-9-1955), p. 19; «Un pícaro y su obra», 102 (29-10-1955), p. 10; «Albert Camus y el silencio de Dios», 103 (5-11-1955), p. 13; «Cuadernos literarios en catalán», 105 (19-11-1955), p. 12; «El diablo en la novela», 107 (3-12-1955), p. 12; «Angustia y sexo en Faulkner», 109 (17-12-1955), p. 10; «Delibes ha escrito otro libro maravilloso», 111 (31-12-1955), p. 12; «Presencia literaria de Pla», 113 (14-1-1956), p. 10; «Ferran Canyameres», 115 (28-1-1956), p. 12 i «Un año de poesía catalana», 116 (4-2-1956), p. 10-11 (v., a més del clàssic de Dolors Sistac, *Labor en 220 números*, Lleida, Ajuntament de Lleida, 1991, Teresa Ibars, «El despertar d'un sentir: revisió de la cultura de postguerra a Lleida a partir de la revista *Labor*». *Shikar* 2, 2015, p. 70-76 i Ibars & Jarné, *Francesc Porta...*, p. 39-79).

Malgrat la suposada reincorporació de què parla Vallverdú en aquesta carta, que s'havia estrenat a la revista un mes abans d'escriure-la amb un article sobre «*El Jarama*, de Rafael Sánchez Ferlosio» (134, 9-6-1956, p. 10; v. *Garbinada...*, p. 148-149, i també «Un peu a dins de *Labor*», *Ressò de Ponent* 88, març 1991, p. 17-19), no em consta que Viladot tornés a publicar res a la revista, que va ser prohibida pel règim al número 220, d'abril de 1959, per uns comentaris de Francesc Porta a la secció «Sintonía» crítics amb la política de l'ajuntament i de l'alcalde Francisco Pons Castellà («El culpable» i «Algo sobre "nada"», números 219 i 220, p. 3 i 7-8, respectivament).

na entrant seria un dia bo, si no fos que per a nosaltres, la meva dona i jo, és una murga el retorn de Tàrrega a Sant Martí a la nit o al vespre, tota vegada més enllà de les dues de la tarda no tenim combinació per tornar al poble i no disposem de mitjà propi de desplaçament. Franca-ment, llogar un taxi per una cosa no absolutament urgent em sembla desplaçat. En Porta i tu teniu la vida motoritzada. Per què no fem la reunió a casa meva? Tu ets gentil i vols oferir el domicili als Vallverdú, que no hi han estat mai.⁵ Jo faig el mateix, i quan tinguem una moto grossa us vindrem a visitar.⁶

Si, malgrat tot, hem de venir a Agramunt, ho veig una mica espès. Espero que t'en faràs càrrec, i acceptaràs de visitar-nos —ens faria goig que duguessis la teva muller— a Sant Martí.

Només cal que m'escriguis directament a mi: jo, ja ho comunicaré a en Porta. Fins a la teva i a reveure,

[Signatura]

5. A la carta 2 Viladot diu que calia estimular «els contactes personals» i per això «una vegada més, jo, amb molt de gust, us ofereixo casa meva» (la cursiva és meva), amb la qual cosa es pot deduir que ja l'havia ofert abans, en una carta no conservada o en conversa directa amb Vallverdú.

6. «Jo m'havia comprat, aquell estiu, una Mobylette del model antic, negre, sense amortidors a la roda del darrere [...] que tenia l'inconvenient de no poder traslladar sinó una persona [...]. L'any següent vaig adquirir una Ossa de 125 cc i amb ella, portant el nen entre els dos progenitors, fèiem alguna escapada breu [...]. la moto Ossa 125 va canviar-se, [...], per una de la mateixa marca i proveïda de sidecar [1960]» (*Garbinada...*, p. 163-164, 181 i 219).

[2]

De Guillem Viladot a Josep Vallverdú⁷

[5-2-1958]

5,II,58

Sr. J. Vallverdú

BALAGUER

Molt estimat amic: Per correu a part t'envio un exemplar de la revista *Inquietud* on hi ha sortit una nota referent a una suposada escola o grup literari lleidatà al redós d'en Pedrolo⁸ i que formem tu, Lladó⁹ i jo.¹⁰ Es veu que els contactes estiuenecs obeeixen a un motiu o altre i

7. Carta mecanografiada en 1 quartilla a 1 cara. Al recto, imprès al marge superior esquerre: «Farmacia de Viladot. Laboratorio de análisis. Teléfono 47». Original conservat a la FGV.

8. Manuel de Pedrolo i Sánchez de Molina (L'Aranyó, 1918 – Barcelona, 1990). La relació amb Viladot devia començar l'estiu de 1954 (la primera carta conservada de Pedrolo a Viladot és del 19-7-1954; v. Pedrolo, *Epistolari*, p. 264) i amb Vallverdú, de la mà de l'agramuntí, l'estiu de 1956 (v. *id.*, p. 394 i Vallverdú, «Un peu a dins de *Labor*», *Ressò de Ponent* 88, març 1991, p. 19). Segons Vallverdú, Pedrolo, «que ja havia escrit força i ho tenia quasi tot al calaix, ens va estimular tant a Viladot com a mi» (*Garbinada...*, p. 149) i els va servir d'exemple de tenacitat solitària no només en l'àmbit de l'escriptura (*ibíd.*, p. 175-177) sinó també en el de l'acció, com es desprèn d'aquesta carta de Pedrolo a Vallverdú: «No em sorprèn gens el que et passa a Balaguer, m'imagino que la gent d'allí són si fa o no fa com la de Tàrraga, adormits i des preocupats. Algú els hauria de treballar a fons, de la manera que fos, i això ho heu de fer precisament vosaltres, amb la vostra acció personal, directa. Tasca certament ingrata, però urgent, i que exigeix unes qualitats que no tothom té —jo mateix no les tinc [...]» (Pedrolo, *Epistolari*, p. 394).

9. Miquel Lladó (Castellans, 1919 – Andorra la Vella, 1999). A redós de Pedrolo, Vallverdú i Viladot van incorporar-se a la nòmina d'escriptors que maldaven per la recuperació literària del català a Ponent i per la renovació de la seva literatura el darrer lustre dels anys 50 i el primer dels 60. V. Eduard Batlle, «Introducció» a Miquel Lladó, *Del fonoll a la neu. Antologia de textos*, a cura d'Eduard Batlle, Lleida, Càtedra Màrius Torres & Pagès editors, 2019, p. 25-63, amb una semblança del mateix Vallverdú, «Miquel Lladó, l'estrany pròfug» (p. 19-20), que ja n'havia parlat abans a *Indíbil...*, p. 212.

10. Es tracta del número 11 de la revista *Inquietud* de Vic (desembre de 1957), que, al «Noticiari» de la pàgina 17, una nota que ocupa pràcticament tota la segona columna de la pàgina parla de «La escuela literaria leridana» afirma que paral·lelament a la «escuela pictórica leridana», formada per «Trepal, Ibáñez, Sirera, Cristófol y Minguell», «está creciendo en dicha provincia lo que podríamos llamar escuela literaria leridana»: «alrededor de un valor indiscutible de nuestras letras —Manuel de Pedrolo— han cristalizado y se han orientado unas inquietudes literarias que, en parte, ya han dado sus frutos públicos y que, en el momento oportuno, darán a conocer obras de valores muy apreciables. Por ahora forman parte

que són de veritat. Quina fóra que aquestes activitats anessin millorant i repetint, sobretot el contacte personal que, al venir el bon temps, hem d'estimular per damunt de tot i pel que, una vegada més, jo, amb molt de gust, us ofereixo casa meva. Ja em diràs quelcom.

A més d'això em plau posar-me en comunicació amb tu per si em pots orientar en un assumpte. M'interessa saber com funciona l'Institut Laboral de Balaguer i quina mena de títols i preparació dóna. A més si hi han beques i la manera d'aconseguir-les.¹¹ Es tracta de que un fill d'un bon amic de casa té ganes d'estudiar i preparar-se bé en un ofici i han pensat en el vostre Institut, però, és clar, van desorientats i m'ho han consultat a mi, i jo també n'estic net. Per tant, si tu em pots donar una idea general, molt t'ho agrairé de que ho facis segons els extrems més amunt exposats.

Bé noi, suposo que tots plegats estareu bé. Per aquí anem defensant-nos del fred i demés calamitats.

Amb molts saluts per a la teva esposa, cordialment et recorda el teu amic,

[Signatura]

de este grupo, al lado de Manuel de Pedrolo, que es el aglutinante directriz, escritores como Miguel Lladó, J. Vallverdú Aixelá i Guillermo Viladot Puig». I si bé admetia que «aún es prematuro hablar de características de grupo, generación o escuela», avançava ja que «bajo el común enfoque del fenómeno literario, el grupo profesa ideologías muy dispares dentro de una magnánima actitud intelectual y social». La relació de Viladot amb Bonaventura Selva, director d'*Inquietud*, i les col·laboracions que hi va publicar han estat resseguides i estudiades per Montse Caralt i Sagalés, «*Inquietud*» (1955-1966). *Una revista cultural sota el franquisme*, Tesi doctoral, Vic, Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, 2016, pàssim. Pedrolo, que va ser qui va donar a conèixer la revista de Vic a Viladot (segons es dedueix d'una carta d'aquest a Selva de 17-9-1956 conservada a la FGV), per tal d'encoratjar Viladot en un moment de desànim, li deia que havia de superar-lo, «que fins i tot t'hi obliga aquella nota sobre "l'escola literària lleidatana" que acabo de veure a *Inquietud*. Si aquesta escola ha d'ésser una realitat, cal que tots treballem molt i no ens deixem descoratjar —malgrat les passatgeres flaqueses— per la dificultat del treball o l'estretor de l'ambient que ens envolta» (Pedrolo, *Epistolari*, p. 417). La idea d'aquesta «escola literària lleidatana» va sorgir en una conversa a casa de Viladot amb Pedrolo, Trepai i Lladó, segons explica Viladot a Francesc Porta en una carta de 25-8-1957 (LFP-UdL): «S'ha parlat d'una escola o grup literari lleidatà. S'ha fet sense donar-li massa importància. Però jo, al quedar-me sol, he pensat en la realitat i he vist que verament existeix, al redós d'en Pedrolo, una escola nascuda de la força creadora del nostre amic i l'afinitat d'idees literàries i inquietuds». I li adjuntava una nota amb la seva «meditació» sobre el tema «per a *Labor*, si encara no ha mort», però la «nota» en qüestió no s'hi va arribar a publicar.

11. Josep Vallverdú exercia aleshores la docència en aquest institut, des de l'inici del curs 1956-1957 i fins el final del següent, 1957-1958 (v. Aloy, *Camins...*, p. 36; Vallverdú, *Garbinada...*, p. 154-155) i va respondre a la sol·licitud de Viladot en la carta 3.

«Meridians» és una col·lecció
de la Càtedra Màrius Torres
www.catedramariustorres.udl.cat

Comitè editorial:

Jordi Malé i Pegueroles (Universitat de Lleida), Víctor Martínez-Gil (Universitat Autònoma de Barcelona), Adolf Piquer Vidal (Universitat Jaume I - Castelló), Magí Sunyer (Universitat Rovira i Virgili - Tarragona), Joan Ramon Veny Mesquida (Universitat de Lleida)

Comitè científic:

Helena Buffery (University College Cork / Coláiste na hollscoile Corcaigh), Christian Camps (Université Paul Valéry - Montpellier 3), Kathryn Cramer (University of Sydney), Patrizio Rigobon (Università Ca' Foscari - Venècia), Anna Sawicka (Uniwersytet Jagielloński - Cracòvia), Simona Škrabec (PEN Català)

La recerca per a l'elaboració d'aquest volum
ha rebut una subvenció de la Institució de les Lletres Catalanes

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© 2022 de les cartes, Josep Vallverdú i hereus de Guillem Vilador
© 2022 de l'edició, l'estudi introductor i les notes, Joan Ramon Veny Mesquida
© 2022 de la supervisió científica, la Càtedra Màrius Torres
© 2016 d'aquesta edició, Pagès editors, S. L.
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: ??? de 2022
DL L ???-2022
ISBN: 978-84-9975-???-?

Impressió:

Arts Gràfiques Bobalà, S. L.
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.bobala.cat

— i imprès a **lleida** —

Reservats tots els drets